

T.C.
MUNZUR ÜNİVERSİTESİ
LİSANSÜSTÜ EĞİTİM ENSTİTÜSÜ

İLAHİYAT FAKÜLTESİ VE MEDRESE ÖĞRENCİLERİNİN DİN EĞİTİMİ
(SİİRT İLİ ÖRNEĞİ)

Arzu DAĞLI

YÜKSEK LİSANS TEZİ
SOSYOLOJİ ANABİLİM DALI

DANIŞMAN
Prof. Dr. Erdal YILDIRIM

TUNCELİ – 2023

T.C.
MUNZUR ÜNİVERSİTESİ
LİSANSÜSTÜ EĞİTİM ENSTİTÜSÜ

İLAHİYAT FAKÜLTESİ VE MEDRESE ÖĞRENCİLERİNİN DİN EĞİTİMİ
(SİİRT İLİ ÖRNEĞİ)

Arzu DAĞLI

YÜKSEK LİSANS TEZİ
SOSYOLOJİ ANABİLİM DALI

DANIŞMAN
Prof. Dr. Erdal YILDIRIM

TUNCELİ – 2023

T.C.
MUNZUR ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

İLAHİYAT FAKÜLTESİ VE MEDRESE ÖĞRENCİLERİNİN DİN EĞİTİMİ
(SİİRT İLİ ÖRNEĞİ)

Arzu DAĞLI
YÜKSEK LİSANS TEZİ
SOSYOLOJİ ANABİLİM DALI

Bu tez 18/09/ 2023 tarihinde aşağıdaki jüri üyeleri tarafından **oybirliği/oyçokluğu** ile kabul edilmiştir.

İmza
Prof. Dr. Erdal YILDIRIM

(Munzur Üniversitesi)
DANIŞMAN

İmza
Prof. Dr. Murat Cem
DEMİR

(Munzur Üniversitesi)
ÜYE

İmza
Doç. Dr. Handan
KARAKAYA

(Fırat Üniversitesi)
ÜYE

Bu tez, Enstitümüz Sosyoloji Anabilim Dalı'nda hazırlanmıştır.

Doç. Dr. Murat KORUNUR
Enstitü Müdürü

NOT: Bu tezde kullanılan özgün ve başka kaynaktan yapılan bildirişlerin, çizelge, şekil ve fotoğrafların kaynak gösterilmeden kullanımı, 5846 sayılı “Fikir ve Sanat Eserleri Kanunu”ndaki hükümlere tabidir.

ETİK İLKE VE KURALLARA UYGUNLUK BEYANNAMESİ

Bu tezin bana ait, özgün bir çalışma olduğunu; çalışmamın hazırlık, veri toplama, analiz ve bilgilerin sunumu olmak üzere tüm aşamalarında bilimsel etik ilke ve kurallara uygun davrandığımı; bu çalışma kapsamında elde edilen tüm veri ve bilgiler için kaynak gösterdiğimi ve bu kaynaklara kaynakçada yer verdiğimi ve hiçbir şekilde “intihal içermediğini” beyan ederim. Herhangi bir zamanda, çalışmamla ilgili yaptığım bu beyana aykırı bir durumun saptanması durumunda, ortaya çıkacak tüm ahlaki ve hukuki sonuçları kabul ettiğimi bildiririm.

İmza

Arzu DAĞLI

Danışman

Prof. Dr. Erdal YILDIRIM

TEŞEKKÜR

Yüksek lisans eğitimim boyunca hiçbir yardımını esirgemeyen değerli danışman hocam Prof. Dr. Erdal YILDIRIM'a sonsuz teşekkür ve saygılarımı sunuyorum. Tez konusuyla ilgili olumlu ve her zaman ılımlı olan Prof. Dr. Murat Cem DEMİR'e, Fırat Üniversitesi'nden tez savunmasına katılan değerli jüri üyesi Doç. Dr. Handan KARAKAYA'ya ve yüksek lisans eğitimim boyunca ders aldığım diğer hocalarıma teşekkür ediyorum. Siirt Üniversitesinden hocam Dr. Mehmet TAYANÇ' a fikirlerinden ve yardımlarından dolayı çok teşekkür ederim. Her zaman çok önem verdiğim hayatıma ışık olan ve her konuda desteğini esirgemeyen çok değerli hocam Yrd.Doç.Amir Ahmad FEKRİ'ye teşekkür ve saygılarımı sunuyorum. Siirt Üniversitesi Sosyoloji Bölümünden sevdiğim, değer verdiğim hocam Dr.Öğr.Üyesi Ferhat KUTLUAY'a teşekkürlerimi iletiyorum. Beni bu yaşa getiren her kararımın arkasında olup, desteğini esirgemeyen ve ömür boyu yanımda olmasını istediğim biricik annem Yüksel DAĞLI'ya sevgilerimi sunar çok teşekkür ederim.

Arzu DAĞLI

TUNCELİ-2023

İÇİNDEKİLER

ETİK İLKE VE KURALLARA UYGUNLUK BEYANNAMESİ	I
TEŞEKKÜR	II
ÖZET	VI
ABSTRACT	VII
1.GİRİŞ.....	1
1.1.Araştırmanın Konusu.....	1
1.2 Araştırmanın Problemi.....	2
1.3. Araştırmanın Amacı.....	3
1.4.Araştırmanın Önemi	3
1.5.Araştırmanın Sınırlılıkları.....	5
2. ARAŞTIRMANIN KAVRAMSAL TEMELLERİ.....	5
2.1. Eğitim	5
2.2. Din	6
2.3. Dini eğitim.....	7
2.3.1 Genel Eğitim İçerisinde Din Eğitimi	9
2.4. Din Eğitiminin Amacı.....	9
2.5. Din Eğitiminin Önemi	11
2.6 Din Eğitiminin Temelleri.....	12
2.7. Yetişkinlere din eğitimi	15
2.8.Medreselerin Tarihsel Gelişimi	16
2.9. Osmanlı İmparatorluğu'nda Eğitim	17
2.10 Medreselerde Din Eğitimi.....	18
2.11. İlahiyat Fakülteleri'nin Tarihsel Gelişimi	20
3.YÖNTEM.....	22
4.BULGULAR	24
4.1. Katılımcıların “Din eğitimi sizce ne demektir ve ne zaman başlamalıdır? Sorusuna Verdikleri Cevaplara İlişkin Bulgular	24
4.2.Katılımcıların “Din eğitimi aldığınız kurumu tercih etme nedeniniz nedir? Sorusuna Verdikleri Yanıtlara Dair Bulgular	26
4.3.Katılımcıların “Din eğitimi aldığınız kurumda ne tür öğretim yöntemleri kullanılmaktadır? Sorusuna Verdikleri Yanıtlara Dair Bulgular	27
4.4.Katılımcıların “Yaşanan teknolojik gelişmelerin din eğitimi aldığınız kurum üzerindeki etkisi konusunda neler söylemek istersiniz?” Sorusuna Verdikleri Yanıtlara Dair Bulgular	29
4.5.Katılımcıların “Sizce İlahiyat Fakülteleri mi yoksa medrese de alınan eğitim mi daha faydalı olacaktır?” Sorusuna Verdikleri Yanıtlara Dair Bulgular	30

4.6.Katılımcıların “Bulunduğunuz kurumda arkadaşlarınız ve öğretmenlerinizle olan iletişiminiz hakkındaki düşünceleriniz nelerdir?” Sorusuna Verdikleri Yanıtlara Dair Bulgular	31
5. SONUÇ ve TARTIŞMA	32
6.ÖNERİLER	35
7.KAYNAKÇA	36

TABLÖLER LİSTESİ

Tablo 3. 1 Katılımcıların Demografik Özelliklere Göre Dağılımı	23
Tablo 4. 1 Din Eğitime İlişkin Görüşler	24
Tablo 4. 2 Katılımcıların “Din eğitimi ne zaman başlamalıdır? Sorusuna Verdikleri Cevaplara İlişkin Elde Edilen Kodlar ve Temalar	25
Tablo 4. 3 Öğrencilerin Din Eğitimi Aldıkları Kurumu Tercih Etme Nedenlerine İlişkin Kodlama ve Temaları	26
Tablo 4. 4 Öğrencilerin Din Eğitimi Aldıkları Kurumda Kullanılan Öğretim Yöntemlerine İlişkin Kodlama ve Temaları	27
Tablo 4. 5 Yaşanan teknolojik Gelişmelerin Öğrencilerin Din Eğitimi Aldıkları Kurum Üzerindeki Etkisine İlişkin Kodlama ve Temaları	29
Tablo 4. 6 Öğrencilerin Din Eğitimi Aldıkları Kurumlardan Hangisinin Daha Faydalı Olduğuna İlişkin Kodlama ve Temaları	30
Tablo 4. 7 Öğrencilerin Kurumdaki Arkadaşları ve Öğretmenleri İle Olan İletişimlerine İlişkin Kodlama ve Temaları	31

ÖZET

İlahiyat Fakültesi ve Medrese Öğrencilerinin Din Eğitimi: (Siirt İliÖrneği)

Araştırmanın amacı İlahiyat fakültesi ve medrese öğrencilerinin din eğitimi karşılaştırmalı olarak ele almaktır. Bu çalışma, nitel araştırma yöntemlerinden etnografi kullanılarak yürütülmüştür. Araştırmanın evreni, Güneydoğu Anadolu Bölgesinde bulunan Siirt ilindeki İlahiyat Fakültesinde ve belirli bölgelerde bulunan Medreselerde din eğitimi alan öğrencilerden oluşmaktadır. Araştırmanın örnekleme ise evren içerisinden “rastlantısal olmayan amaçlı örneklem” yöntemiyle seçilen 40 öğrenciden oluşmaktadır. Araştırmada veri toplamak amacıyla araştırmacı tarafından geliştirilen açık uçlu sorulardan oluşan yarı yapılandırılmış görüşme formu kullanılmıştır. Katılımcılardan toplanan verilerin analizinde içerik analizi tekniği kullanılmıştır. Araştırma sonucunda öğrencilerin din eğitime ilişkin görüşlerinin Allah’ı tanımak, ilahi mesaj, ahlaki kuralları, dini gereklilik, kurtuluş ve ruhu doyurmak şeklinde olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Araştırmada elde edilen diğer sonuçlar ise “İlahiyat fakültesi için öğrencilerinden eğitimi aldıkları kurumu tercih etme nedenlerin başında donanım gelmektedir. Medrese öğrencilerinden çok detaylı bilgi almak için din eğitimi medreselerde almak istemektedir. Medreselerde okuyan öğrenciler, büyük oranda ailelerinin yönlendirmeleriyle medrese eğitime başlamaktadırlar. Yaşanan teknolojik gelişmelerin ilahiyat fakültesi kurumu için öğrencilerin din eğitimi aldıkları kurum üzerindeki etkisine yönelik en çok dile getirilen bilgiye ulaşım kolaylığı ifadesidir. İlahiyat fakültesi kurumu için öğrenciler kurumdaki arkadaşları ve öğretmenleri ile ılımlı bir iletişim kurduklarını ifade etmişlerdir. Ayrıca bazı öğrenciler arkadaşları ve öğretmenleri ile samimi, sevgi ve saygıya dayalı iletişim kurduklarını düşünmektedirler. Medrese kurumu için öğrencilerin büyük bir bölümü kurumdaki arkadaşları ve öğretmenleri ile güçlü iletişim kurdukları konusunda görüş bildirmişlerdir. Din eğitimi aldıkları kurumlardan hangisinin daha faydalı olduğuna ilişkin öğrenci görüşlerinde ilahiyat fakültesi kurumu için ilahiyat fakültesinin medreselere göre daha faydalı olduğu görüşü hâkimdir” şeklindedir.

Araştırma sonucunda eğitime ve eğitim programına yön verilmesi konusunda bir fikir oluşturabileceği düşüncesiyle eğitimcilerin doğudaki medreseleri ve batıdaki okulları incelemeleri önerilmiştir.

Anahtar Kelimeler: Medrese, İlahiyat Fakültesi, Din Eğitimi, Medrese Eğitimi

ABSTRACT

Religious Education of Faculty of Theology and Madrasa Students: (Siirt Province Example)

The aim of the research is to comparatively examine the religious education of the students of the faculty of theology and madrasah. This study was conducted using ethnography, one of the qualitative research methods. The population of the research consists of students receiving religious education at the Faculty of Theology in the province of Siirt in the Southeastern Anatolia Region and in Madrasahs in certain regions. The sample of the research consists of 40 students selected from the population using the "non-random purposeful sampling" method. A semi-structured interview form consisting of open-ended questions developed by the researcher was used to collect data in the study. Content analysis technique was used to analyze the data collected from the participants. As a result of the research, it was concluded that the students' views on religious education were knowing God, divine message, moral rules, religious necessity, salvation and satisfying the soul. Other results obtained in the research are as follows: "Equipment is one of the main reasons why students choose the institution where they receive religious education for the faculty of theology. Madrasa students want to receive religious education in madrasahs in order to get detailed information. Students studying in madrasahs begin their madrasah education largely with the guidance of their families. The most frequently expressed expression about the impact of technological developments on the institution of the Faculty of Theology, where students receive religious education, is the ease of access to information. For the faculty of theology, students stated that they had a moderate communication with their friends and teachers at the institution. In addition, some students think that they communicate with their friends and teachers sincerely, based on love and respect. For the madrasa institution, the majority of students stated that they had strong communication with their friends and teachers at the institution. "In students' opinions regarding which of the institutions where they receive religious education is more beneficial, the dominant opinion is that the faculty of theology is more beneficial than madrasahs for the faculty of theology."

As a result of the research, it is suggested that educators examine the madrasahs in the east and the schools in the west, with the idea that it may create an idea about directing education and the curriculum.

Key Words: Madrasa, Faculty of Theology, Religious Education, Madrasa Education

1.GİRİŞ

Teknolojik gelişmelerle sürekli yenilenen dünyaya toplumların uyum sağlaması için eğitim her çağda değişimin en önemli faktörüdür. Bireyleri sadece bilişsel anlamda değil aynı zamanda psikolojik, fizyolojik ve dini açıdan da geliştirici imkânlar eğitim kurumları vasıtasıyla sunulmaktadır. Bireylerin kazandığı bilgi birikimlerini hem bireysel hem de toplumsal fayda sağlamak amacıyla kullanabilmeleri, içinde bulundukları toplumda hâkim olan dinin inanç, ahlak ve diğer alanlarından etkilenebilir. Başka bir deyişle toplumların gelişiminde din eğitimi önemli yer tutmaktadır. Bireyin sahip olduğu bilgi birikimi ve uygulama becerisini iyiye, doğruya, güzele kullanmasının yolu ahlaki ve dini gelişimden geçmektedir. Din eğitiminde eğitim veren kurumların yapısı, niteliği bireylerin eğitim kazanımlarına yön verebilir. Türkiye’de din eğitimi büyük oranda resmi kurumlarda verilmesine rağmen Güneydoğu ve Doğu Anadolu bölgelerinde tarikat ve medrese kültürünün canlılığını korumaya devam ettiği görülmektedir. Bu bakımdan bu çalışmadakin eğitimi kapsamında medreselerin ve ilahiyat fakültelerinin işlevini karşılaştırmalı olarak ortaya koymak adına katılımcı görüşlerine başvurulmuştur.

“İlahiyat Fakültesi ve Medrese Öğrencilerinin Din Eğitimi: Siirt Örneği” başlıklı tez çalışmasında toplumun edindiği, yaşantılarına uyarladığı medrese ve ilahiyat fakültesi din eğitiminin toplum üzerindeki etkisi, aradaki eğitim süreci farklılıkları ve sosyolojik temsili üzerinde durulacaktır.

1.1.Araştırmanın Konusu

Tez çalışmamız, “İlahiyat Fakültesi ve Medrese Öğrencilerinin Din Eğitimi: Siirt Örneği” başlığını taşımaktadır. Bu noktada ilahiyat fakültesinde ve medreselerde verilen din eğitimi, toplumsal değerler penceresinde inanılan dinin eğitimdeki yeri ve önemi açısından bilgi sahibi olunması, bireylerin toplumsallahatlarında etkisi altında kaldıkları belirli kuralları barındıran dinin eğitime karşı geliştirdikleri düşünce yapıları ve bakış açılarını ortaya çıkarmak çalışmamızı işlevsel hale getirebilir. Bu açıdan ilahiyat fakültesinde ve medreselerde verilen din eğitiminin öğrenciler üzerindeki etkileri, din eğitiminde ilahiyat fakültesi ve medreseler arasındaki farkların belirlenmesi durumları araştırmamızın konusunu oluşturmaktadır. Araştırmamızda ana hatlarıyla; modernleşmenin geleneksel dinî eğitim kurumu olarak varlığını sürdürmekte olan bölge medreseleri ve medreseli dinî itibar göstergeleri üzerindeki etkileri, medreselerin modernleşmeyle karşılaşmaları sonucunda, medrese kurumuna, eğitim sistemine, müfredatına yönelik algılarının modernleşmeden ne derece etkilendiği, Türkiye de Güneydoğu Bölgesi”nde bulunan Siirt İlinin tarikat ve medrese kültürünün canlılığını korumaya devam

ettiği belli başlı merkezler üzerinden ve İlahiyat Fakültesi'nin din algısı, iki kurumda verilen dini eğitimin Modern ve Geleneksel açıdan karşılaştırılması konuları ele alınacaktır.

1.2 Araştırmanın Problemi

Bilimsel bir araştırmanın probleminin ortaya konulması oldukça önemlidir. Bu süreçte araştırmacı gözlemlediği, şahit olduğu, farkına vardığı, problem olarak gördüğü durumlarının çözüme ulaştırılması gerekliliğini zihninde canlandırabilir. Problemin ortaya çıkarılması araştırmacılara göre değişkenlik gösterebilir. Başka bir ifadeyle araştırmacının bilgisi ve alanyazın araştırmasıyla elde ettiği veriler problemin ifade edilmesinde önemli unsurlardır. Böylece araştırmanın problemi oluşturulur (Sandelowski, 1986). Bir araştırmanın problemi yapılan analizlerin çözülebilir olması, problemin önemliliği, işlevselliği, güncelliği, orijinalliği, etik kurallara uygunluğu özelliklerini taşırsa bilimsel nitelik kazanır (Öztürk, 2018).

Günümüzde din ve din eğitimi tartışılan değerler arasındadır. Eğitim, özelde ise din eğitimi çağlar boyunca varlığını sürdürmüştür. İlk insana eşyanın hakikatini öğreten bizzat yüce Allah'tır. İslami eğitimin temel hareket noktasını ise Hz. peygamberin sünneti ve Kur'an-ı Kerim oluşturmaktadır. Kur'an-ı Kerim'in Hz. Peygambere vahiy geldiği günden itibaren tüm mücadele ve çabalar Kur'an'ın okunması, öğrenilmesi ve gelecek nesillere ulaştırılması endişesiyle devam etmiştir.

Din olgusu, bir taraftan bireysel gayretlerle öğrenme ile bir taraftan da aile içi eğitimle varlığını sürdürmekte ve böylece din olgusunun gelecek nesillere aktarımı gerçekleşmektedir. Bu bağlamda din olgusunun olduğu her yerde din eğitiminin de var olacağının altını çizmek gerekir. Din eğitimi belirli erişkinliğe ulaşmış yetişkinler için büyük önem taşımaktadır. Bu bağlamda kurumsal alandaki yükseköğretimde din eğitiminin günümüzdeki yaygın temsilcisi olarak görülen İlahiyat fakültelerinde verilen din eğitimi araştırmamızın ilk problemini oluşturmaktadır. Ayrıca Siirt ili bölgesinin geleneksel yapısıyla bütünleşmiş olan tarikat-medrese kültürü, bölgenin dinselliğinin inşasında kurucu bir role sahip olmasının yanı sıra, ekonomik, kültürel, siyasi, hukuki ve şifacılık uygulamalarıyla sağlık vb. birçok toplumsal alanda da birtakım fonksiyonlar icra etmesi durumu araştırmacının dikkatini çekmiştir. Bu bağlamda Medreselerde verilen din eğitimi araştırmanın ikinci problemidir. Araştırmacı üçüncü problem kapsamında bölgede bulunan medreselerde verilen din eğitimi ile ilahiyat fakültesinde verilen din eğitimini karşılaştırmalı olarak ele almaya karar vermiştir.

1.3. Araştırmanın Amacı

Türkiye’de sosyoloji alanında yapılan din temalı çalışmaların genelinde din ve modernlik, bir gerilim ilişkisi temelinde ele alınmıştır. Bu bağlamda din, dinî kurumlar ve dinî hayat, modernleşme karşısında bağımlı bir değişken olarak değerlendirilerek modernleşmenin bu alanlar üzerindeki etkileri, yol açtığı dönüşümler tespit edilmeye çalışılmıştır. Bu çalışmaların genelinde modernleşmenin geleneksel dinî kurumları da zayıflattığı veya dinî kurumların modernleşmeye uyum sağlayarak geleneksel özelliklerinden uzaklaşıp dönüştükleri ve bu sayede varlıklarını sürdürdükleri varsayımının yerleşik olduğu görülür. Araştırmanın amacı İlahiyat fakültesi ve medrese öğrencilerinin din eğitimini karşılaştırmalı olarak ele almaktır. Bu doğrultuda modernleşmenin, geleneksel dinî eğitim kurumu olarak varlığını sürdürmekte olan bölge medreseleri ve medreseli dinî itibar göstergeleri üzerindeki etkileri ortaya çıkabilir. Böylece medreseli statü kategorileri olarak Şeyh, Seyda ve Medreselerin modernleşmeyle karşılaşmaları sonucunda, medrese kurumuna, eğitim sistemine, müfredatına yönelik algılarının modernleşmeden ne derece etkilendiği; geleneksel din bilgisinin hamileri olarak modernliğin çeşitli boyutlarını nasıl yorumladıkları, bu boyutların onların bilincinde değişime yol açıp açmadığı, yine kendi görüşleri üzerinden değerlendirilmiştir.

Türkiye de Güneydoğu Bölgesi’nde bulunan Siirt İlinin tarikat ve medrese kültürünün canlılığını korumaya devam ettiği belli başlı merkezler üzerinden ve İlahiyat Fakültesi’nin din algısı, bu doğrultuda dini eğitimleri karşılaştırılmaya tabi tutulacaktır. Geleneksel ve modern bilgi organizasyonları birçok yönden birbirinden farklıdır ve bazı yönlerden de birbiriyle çatışırlar. Bu nedenle karşılaştıklarında, karşılıklı olarak birbirlerini etkilerler ve birbirinin üzerinde iz bırakırlar. Bu bağlamda İlahiyat Fakülteleri daha çok modern eğitim, Medreseler ise geleneksel eğitim olarak görülmektedir. Tezimin amacı iki kurumda verilen dini eğitimin Modern ve Geleneksel olarak karşılaştırılmasıdır. Aynı zamanda farklı iki kurumda okuyan öğrencilerin din eğitimine bakışı nedir? Farklı olmasının sebepleri nelerdir? İlahiyat ya da Medreseyi tercih etmede belirleyici olan etken hangisidir? İki kurumun eğitim yönteminde hangi farklılıklar vardır?

1.4.Araştırmanın Önemi

Bölgenin geleneksel yapısıyla bütünleşmiş olan tarikat-medrese kültürü, bölgenin dinselliğinin inşasında kurucu bir role sahip olmasının yanı sıra, ekonomik, kültürel, siyasi, hukuki ve şifacılık uygulamalarıyla sağlık vb. birçok toplumsal alanda da birtakım fonksiyonlar icra etmiştir. Bu doğrultuda, geleneksel kurumları zayıflatan, geleneksel yaşam tarzını gerileyen modernleşmenin, geleneksel evrende varlık ve anlam kazanan dinî kurumları ve otoriteleri

sarsıp zayıflattığı ve hatta bazılarının yok olmasına neden olacak kaçınılmaz bir süreç doğurduğu yaygın bir kabulken² bölgedeki medrese kurumunun geleneksel özelliğiyle siyasi iradenin modernleşme projesine ve daha sonraki küresel modernleşme sürecine rağmen varlığını nasıl muhafaza ettiği ve hangi dinamiklerin etkisiyle toplumsal bir karşılık bulduğu ve geleneksel dinî otoritelerin itibarının ne tür enstrümanlar aracılığıyla korunduğu, sosyolojik-antropolojik bir merakı hak etmekte ve bu araştırmanın konusunun diğer boyutunu teşkil etmektedir. Araştırma da dini eğitim İlahiyat Fakültelerinde mi yoksa Medreselerde de mi en iyi şekilde verilmektedir? Öğrenciler bu iki kurumu seçerken neye göre seçiyor? İkisini karşılaştırmadaki amaç ortaya koyacağım iddiadır. Çünkü bu iddiaya göre Medreselerde daha iyi ve daha detaylıca bir dini eğitim verilmektedir. Bir kurumda geleneksel eğitime devam edilirken diğer kurumda daha çok modern eğitim verilmektedir.

Cumhuriyet Döneminden bu yana Medreselerde geleneksel eğitim devam etmektedir ve kalıplaşmış bazı kurallar, eğitim tarzı devam etmektedir. modernleşmenin gelenek ve geleneksel kurumlar üzerinde aşındırıcı etkiye sahip olduğu şeklindeki genel varsayım, Türkiye'nin Doğu ve Güneydoğu Bölgesi'nde tarikat ve medrese kültürünün canlılığını korumaya devam ettiği belli başlı merkezler özellikle Siirt ili üzerinden verilen dini eğitim, İlahiyat Fakülteleri ile karşılaştırmaya tabi tutulacaktır. Geleneksel ve modern bilgi organizasyonları birçok yönden birbirinden farklıdır ve bazı yönlerden de birbiriyle çatışırlar. Bu nedenle karşılaştıklarında, karşılıklı olarak birbirlerini etkilerler ve birbirinin üzerinde iz bırakırlar. Bu karşılaşma esnasında, birbirlerinin üzerinde iz bırakması açısından, geleneksel ve modern bilgi edinme sistemlerinden biri diğerinden daha baskın çıkar. Modern eğitim alan öğrenciler ile geleneksel eğitim alan öğrencilerin, verilen bu dini eğitime bakışı nasıldır? Bunun karşılaştırılması yapılacaktır. Günümüzde en geleneksel olarak görülen ve taşra olarak ifade edilen bölgelerde bile modernlikle hızlı ve yoğun bir karşılaşma söz konusudur. Dolayısıyla bölgenin geleneksel olana bağlılığı veya modernleşmeye doğru yol alması noktasında tarikat-medrese kültürünün ne ölçüde etkili olduğunu tespit etmeye çalışmak, araştırmanın amaçları arasındadır.

Din eğitimi noktasında birbirine zıt iki kurum olan ilahiyat fakültesi ile medresede eğitim gören öğrencilerin dine bakışını ortaya koymak ve bu kurumların öğrenciler üzerindeki etkisini belirlemek noktasında önem taşımaktadır. Ayrıca bu kurumların eğitim yöntemlerinin öğrenci üzerindeki etkisini, dini anlamda duygu ve düşüncelerini, tutum ve algılarını gösterme noktasında önem arz etmektedir.

1.5.Araştırmanın Sınırlılıkları

Bu araştırma;

1. 2022-2023 eğitim-öğretim yılında Siirt ilindeki medreselerde ve Siirt Üniversitesi İlahiyat Fakültesinde öğrenim görmekte olan toplam 50 öğrenciden elde edilen verilerle sınırlıdır.
2. Veri toplama aracı olan araştırmacı tarafından geliştirilen yarı yapılandırılmış görüşme formundan elde edilen verilerle sınırlıdır.

1.6.Araştırmanın Sayıtları

Araştırmaya katılan öğrencilerin görüşme formundaki sorulara yansız ve içtenlikle cevaplar verdiği varsayılmıştır.

2. ARAŞTIRMANIN KAVRAMSAL TEMELLERİ

2.1. Eğitim

Eğitim çağlar boyunca insanlar arasındaki iletişimi sağlayan olgulardan biridir. Eğitim, toplumların birçok alanda gelişmesini sağlayan en önemli faktörlerden biridir. Deneyimlerinizi gelecek nesillere aktarmanın en etkili yolu eğitimidir. Yaygın görüşe göre eğitim kelimesi Türkçe "bükmek" kökünden gelmekte ve "her ne şekilde olursa olsun yeni" anlamında kullanılmaktadır. Eğitim Arapça 'da "büymek, değışmek, olgunlaşmak, gelişmek" anlamına gelen "eğitim" olarak da kullanılmaktadır. Kelimeyle yerini bulur. Latince "educare" sözcüğünden gelir. Bu kök büyüme, yetiştirmek demektir. Bu bağlamda eğitim, insanların olumlu tutum ve değerlerin etkisi altında geliştirdikleri tüm beceri ve davranışların yerini alır (Binbaşıoğlu, 1982).

Eğitim insanlık tarihinin en eski etkileşimlerinden biridir. "Eğitim, toplumun her alanda ilerlemesine yön veren en önemli faktörlerden biridir (Sarı,2015). Akıllı bir varlık olan insanın, bilgiyi aktarmanın en temel yolu onun gelecek kuşaklara aktardığı tüm bilgiler eğitimidir. Yaygın görüşe göre eğitim kavramı Türkçe "eğilmek" kökünden türeyen bir kavramdır ve tanım gereği "bir şeyi biçimlendirmek, geliştirmek" anlamına gelir (Doğan, 2016, s.). Arapça "eğitim" terimiyle ifade edilen ve "artırmak, büyütmek, yetiştirmek, eğitmek" gibi anlamlar içeren eğitimin Latince kökü "educare" olup, bu kök "büyütmek, eğitmek" gibi anlamlara sahiptir. Bu bakımdan eğitim, "bireyde geliştirdiği beceri ve tutumlar ile içinde yaşadığı olumlu değerler ve diğer davranış biçimlerinin etkisi altında meydana gelen süreçlerin tümüne" karşılık gelir

(Binbaşıoğlu, 1982). Eğitimin sürece bağlı olarak gerçekleştiğini vurgulasa da öğrenilen olgunun davranışa dönüştürülmesi gerektiğini de vurgulamaktadır (Ertürk, 2016). Eğitim insanda oluşan bir olgudur. Ebeveynlerin ve çocukların olduğu her yerde eğitim düzenlendi. Eğitim, bireyin doğuştan gelen yeteneklerini geliştiren, insan bilgi ve uygulamalarında geçerli kabul ettiğimiz şeyleri yeni nesillere aktaran, gelecekte kaydedilecek gelişime hazırlanmayı amaçlayan en yüksek vizyonu edinme arzusudur (Dodurgalı, 1998).

Toplum içinde yetişen nesil, fikir ve duygularını, yeni büyümeye başlayan nesile verir (Gökalp, 1973).Eğitim, kültür ve medeniyetin kuşaktan kuşağa aktarılmasına aracılık ettiği gibi, insanı da şekillendirir. Eğitim aynı zamanda insana dinamizm kazandırarak doğuştan gelen yeteneklerin geliştirilmesine rehberlik eder, bu da bireyin ve toplumun zaman içinde değişimini ve gelişimini teşvik eder. Böylece eğitim, bireyin ve toplumun aşamalı olarak gelişmesini sağlar(Abay, 1993).

2.2. Din

Din, iman ve ibadet yoluyla kutsalla bağlantı kurar. Din, Aşkın bir Varlık ile o Aşkın Varlıkla ilişkili kişi arasındaki bilişsel, fiziksel ve duygusal iletişimi ifade etmektedir (Çelik, 2013). Çünkü; Medeniyetin ilk eserleri, medeni duygu ve düşünceler dini inançlardan doğmuştur (Başgil, 1962). İnsanın bireysel ve toplumsal kimliğinin ayrılmaz bir parçası olan din, yaşamı boyunca yaptığı tüm faaliyetleri kuşatır. Din, korku ve umut çağlar boyunca insanların ahlaki yargılarının, değerlerinin, dünya görüşünün ve hayat anlayışının temel kaynağı olmuştur. İnsanlar çaresiz kaldıklarında dine yönelirler. Bu alanlar herkes tarafından paylaşılmaktadır. Dine inanmak ve ona uymak, insanın büyük bir manevi ihtiyacıdır ve onun manevi yanını besleyen, güçlendiren bir gıda gibidir (Cebeci, 2015). Din, akıl sahibi insanların, irade ve arzularıyla dünya ve ahirette mutluluğa ulaşmalarını sağlamak için tasarlanmış kurallar bütünüdür. Din duygusu da insan doğasının temel özelliklerinden biridir. Bu inancın gerçekleşmesi için kişinin bazı beceri ve imkanlara sahip olması gerekir. (Bilgiz, 2007) İslam öğretisine göre din; Hz. Bu, Adem'den bu yana insanların sahip olduğu bir olgudur. Din, yaratılışı insanların hayatlarına dokunarak anlatır ve ona anlam kazandırmaya çalışır. "Din, hayatın nihai amacını öğretmek ve varoluşun daha geniş bir analizini yapmak için vardır."60 (Bardakoğlu, 2019).Din, insanları İslam'ı yeniden düşünmeye teşvik eder. Çünkü dinin insanlara yönelik emir ve yasakları vardır; Bireysel ve toplumsal barış, huzur ve güvenlik ortamının yaratılmasını amaçlamaktadır. Bu nedenle Kur'an-ı Kerim iyiliği emreder ve kötülükten men eder (Al-i İmran 3/104). Kur'an-ı Kerim, kötülöklere karşı en güzel şekilde mücadele edenin, düşmandan sıcak bir dosta dönüşebileceğini bildirmektedir (Fussilet, 41/34).

Çünkü ihlas ve samimiyyetle yapılan her hareket kalbi yumuşatır ve barış içinde bir arada yaşamayı teşvik eder. Bunu zorla yapmak, kişinin kalbini değiştirmez ve kendi fikir ve düşüncelerini empoze etmekten öteye gitmez. Din; Yalnızca yapılması ve yapılmaması gerekenleri içermeyiz. Çünkü din; bu eğitimidir ve aldığınız eğitimle kendinizi ve çevrenizi güzelleştirmek anlamına gelir. Bu bakımdan Kur'an-ı Kerim, eğitim ve öğretim alanında insanlara yol gösterici olmuştur. Bu yüzden insanlar; hürriyetlere saygı göstermek (Enam, 6/108; Al-i İmran 3/18), zulümden kaçınmak (Nahl, 16/90), iyilik yapmak (Bakara, 2/44), samimidir (el-Bakara, 2/44). -Nisa, 4/146), adil olmak (Al-i İmran 3/18), cömert olmak (el-İsra, 17/29), dürüst olmak (et-Tevbe, 9/119), iftira etmemek (el-Ahzab). , 33/58), hoşgörölü (Araf, 7/199), merhametli (el-Beled, 90/17) ve sabırlı (eř-Şûra, 42/42-43) olmaktadır.

2.3. Dini Eğitim

Bir insanı diğer canlılardan ayıran pek çok özellik vardır. Bunlardan biri inanma yeteneğidir. İnsanlık tarihi boyunca bireyler inanma yeteneğini farklı şekillerde kullanmışlardır. İnsanlık tarihi boyunca kişinin bu yeteneğı farklı şekillerde kullanması bu yeteneğın doğuştan geldiğini göstermektedir (Mengüşoğlu, 1988). Bireyin doğuştan gelen inanma yeteneğının sağlam bir temele dayanması gerekir. Bu durumda iyi bir din eğitimi ile bu sağlanabilir. Din eğitimi genel olarak mevcut eğitim ilkelerini din eğitime uyarlayarak dinin temel varsayımlarının ve amaçlarının gerçekleşmesinin yanı sıra bireyin maddi ve manevi gelişimini de sağlar (Tosun, 2010). Konulardan biri de dindir. Din, insan ile Tanrı arasında kutsal ve manevi bir ilişkidir. Yani insanın kayıtsız şartsız var olduğuna inandığı Yaratan'a yönelmesi ve O'nun çevresinde bulunmasıdır. Bu nedenle mümin dinin hayatın kendisi olduğuna inanır (Bilgin, 2007). Bir toplumun belli bir dini uygulamaları, o toplumun dininin toplumun sosyolojik, psikolojik ve kültürel yapısını etkilemesine neden olur. Bu bağlamda din, müminin hayatını öyle bir kuşatır ki, onun hayatta alacağı kararları, karşılaştığı zorluklara veya rahatlıklara karşı tavrını etkiler. Aynı zamanda insanın tutum ve davranışlarını, kişilerarası ilişkilerini, bireysel ve toplumsal yaşamını belirleyen en güçlü ve belirleyici kurumlardan biri olan din, her yaştan düşünür ve sosyal bilimciler tarafından eğitim olarak görölmektedir. Din bilinçli ya da bilinçsiz olarak bu etkileri korur ve gelecek nesillere aktarır. Din eğitiminin ne olduğunu tam olarak anlayabilmek için öncelikle din eğitiminin sınırlarının belirlenmesi ve tanımlanması gerekmektedir (Uysal, 1996).

Toplumlar nesli devam ettirmek için eğitim süreçleriyle insanları eğitirler. Kişilik gelişimi açısından bakıldığında hızla gelişen ve değişen durumlarda din eğitimi gelişigüzel ve

gelişigüzel kültürleşme faaliyetlerine bırakılamaz. Bu nedenle eğitim bir kamu hizmeti olarak kurumsallaştırıldı ve okullar açıldı (Akyürek, 2012). Kerim Yavuz din eğitimini "bir kişinin, getirdiği dini beceri ve yetenekleri takip etmek ve geliştirmek için hayatını ilahi kelamın bilgi ve gereklerine göre düzenlemesi, Allah'ı ve ilahi kelamı öğrenmesi ve kabul etmesi" olarak tanımlıyor. Doğduğunda onunla." Ona göre din eğitimi, aynı zamanda bireyin farklı öğretim yöntemleri yardımıyla zihnen ve ruhen geliştirilerek Allah'ın emirlerini yerine getirmesini ve ilgili bilgileri öğrenip özümsemesini sağlamaktır (Yavuz, 1988). Din eğitimi, modern gelişmeyi ve insanın özelliklerini dikkate alarak, insanların dini inanç, kural ve değerleri benimsemesini ve bunun sonucunda da bunlardaki dini oluşumu sağlayan dinamik bir süreçtir (Ayhan, 1999). Cemal Tosun, din eğitimini, bilinçli olarak bireyin dini davranışlarında arzu edilen değişiklikleri kendi deneyimleri aracılığıyla sağlamaya çalıştığı bir süreç olarak yorumlamaktadır (Tosun, 2005).

Din eğitimi, eğitimle aynı ilkeleri izleyen bir disiplindir. Bu nedenle Aydın, din eğitimini şu şekilde tanımlamaktadır: Din eğitimi, bireyin dine ilişkin davranış değişiklikleri yoluyla yaşamını yönlendirdiği bir süreçtir (Aydın, 2017). Din eğitimi, insanlarda doğuştan gelen iman duygusunu harekete geçirerek dini inanç ve inancın ortaya çıkmasını teşvik etse de, aynı zamanda iman duygusunu geliştirmeyi ve insanları batıl inançlara uymaktan korumayı da amaçlamaktadır. Ayrıca din eğitimi genel eğitimle iş birliği içinde çalışarak insanların sosyalleşmesine ve toplumla bütünleşmesine yardımcı olur (Keyifli, 2013). Dini eğitim; İki önemli kavramın anlam alanlarının buluşması sonucu ortaya çıkar; bu iki kavram "eğitim ve dindir. Öte yandan her iki terimin anlam ve önemi konusunda görüş birliği bulunsa da birleştirme sonucu ortaya çıkan din eğitimini açıklamada eğitimin mi yoksa dinin mi temel konu olarak ele alınması gerektiği konusunda hâlâ bir fikir birliği sağlanamamıştır. Bu iki kavramdan. Bu bağlamda din eğitiminin eğitim alanına mı yoksa din araştırmaları alanına mı dahil edilmesi gerektiği sorusu hala önemini korumaktadır. Bilgin (2007) bu noktaya ilişkin şu açıklamayı sunmakta ve konunun disiplinler arası bir şekilde anlaşılmasını önermektedir. Teorik olarak din çalışmaları, din bilimleri alanının bir alt disiplini veya eğitim ve dinin ortak bir alanı olarak değerlendirilebilir. Ayrıca hayatın tüm yönlerini yakından etkileyen sorunlu bir alan olarak da değerlendirilebilir (Batman, 2016). Din eğitimi kişinin tek bir yönünü ele almaz, aksine kişinin varlığını bir bütün olarak inceler (Yiğit, 2014). Bireyi analiz eden bu disiplin, kendi bakış açısını ele alarak bireyi toplumsal yaşamdaki konumu bağlamında incelemekte, ancak bilimsel olarak değil, insan olarak ele almaktadır. Mesele sadece insan ve hayat değil,

aynı zamanda hayat ve din arasındaki ilişkidir, bu bağlamda sorunlar ve çözümleri de içeren sorunlar ortaya çıkar.

Din eğitimi disiplininin temel sorusu, bir müminin dini değerlerle, kurallarla ve hayatın gerçekleriyle nasıl ilişki kurduğudur (Batman, 2016). Son olarak din eğitimi ile din eğitimi arasındaki farkı kısaca açıklamakta fayda var. Din eğitimi insana odaklanırken, din eğitimi dine odaklanır. Bu bağlamda din eğitiminin amacı, insanı ahlak, fazilet, iyi ve adil insan olma mükemmelliğine ulaştırmaktır. Din eğitiminin amacı dini değerleri ve ritüelleri öğretmektir (Göçeri, 2002).

2.3.1 Genel Eğitim İçerisinde Din Eğitimi

Eğitim en geniş anlamıyla insanın davranışlarını istenilen yönde geliştiren bir faaliyettir. Biyolojik bir kişiden kültürel bir kişiye geçiş. İstenilen yön, insanların iyi yönlerine işaret eder. Kısaca insanın dönüşümü de denir. Bizim kültürümüzde vezir vardır ama insanlıktan nasibini almamış, erkeğe layık olmayan vs. bir adam yoktur. Deyimler bu geçişi ifade eder (Bilgin ve Selçuk, 2000). İnsanların dini bilinçleri, dinlerin kökenleri ve kökenleri uzun zamandır tartışma konusu olmuştur. Güvenlik ya da bağlanma nasıl açıklanırsa açıklansın, "insanlar doğası gereği hem bilinçli hem de bilinçsiz olarak güvene sahip olmalıdır." Çünkü din, insanın düşünce, irade, duygu, vicdan ve davranış gibi bütün meleke ve eğilimlerine hitap etmektedir. Bu özelliğinden dolayı din, bilim, felsefe, sanat gibi insanın aklına ve kalbine hitap eden tek bir yöne odaklanmaz. Tam tersine din, kişinin bütün benliğini yönlendiren ve etkileyen bir bilinçtir. Dolayısıyla insanlık bilimde ve bilimde ne kadar ilerlerse ilerlesin dinsiz asla yaşayamayacak (Yılmaz, 2007). Din, insanların çevrelerindeki dünyayı özel gözlüklerle görmelerine olanak sağlayan kavramsal anlayışlar sağlar (Mardin, 1986). İnsanın hayatta kalabilmesi için maddi ihtiyaçlarını karşılaması gerektiği gibi manevi ihtiyaçlarını da karşılaması gerekmektedir. Din bu manevi ihtiyaçların temelidir. (Küçük, 1981). İnsanlık tarihine baktığımızda dinsiz bir toplumla karşılaşmak mümkün değildir. İnsanlar her zaman doğru ya da yanlış bir şeye inanmışlardır.

Toplumlar bu değerleri gelecek nesillere aktarmak istiyordu. Bu arzular din eğitimine yol açmıştır (Çelik, 2004).

2.4. Din Eğitiminin Amacı

İnsan doğal olarak keşfetmeli, keşfetmeli, uyum sağlamalı ve öğrenmelidir. Eğitim, bireyin ihtiyaçlarını gidermeye ve karakterini gerçekleştirmeye yönelik faaliyetler yürütür.

Eğitimin görevi bu faaliyetleri köreltmek değil, kişinin düşünmesini, tartışmasını ve uygulamasını geliştirmek ve sağlamaktır. Eğitimde planlı ve programlı eğitimin önemi bu noktada ortaya çıkıyor. Planlı ve programlı eğitimin amacı bireyin yeteneklerinin ortaya çıktığı bir ortam yaratmaktır. Bu bağlamda eğitimin amacı ile dinin amaçları aynı noktada kesişmektedir. Bireyin özelliklerinden biri de, psikologların dile getirdiği öğrenme ve araştırma ihtiyacının yanı sıra iletişim kurma ihtiyacı ve becerisine de sahip olmasıdır. Bu nitelik bir ihtiyaçtır ve tatmini bireyin temel haklarından biridir (Tosun, 2010). Evrensel din olan İslam açısından bakıldığında, eski çağlardan beri din eğitiminin tek temel amacı, Kur'an ve sünnete uygun bir yaşam biçiminin oluşmasını sağlamak olmuştur.

Kur'an ve sünnete göre hayatın yolu din eğitiminden geçer. Bu eğitimin sonucunda kişi hem dini hem de dünya saadetine sonsuza kadar kavuşur. Din eğitimi bu şekilde amacına ulaşır (Köylü, 2004). Din eğitimi, insanların dini ihtiyaçlarını doğru bilgi, duygu ve becerilerle gidermelerine yardımcı olmalıdır. Benzer şekilde din de bu bireysel ihtiyaç ve kapasiteyi hem anlamaya hem de tatmin etmeye çalışır. Dinde esas olan, insanın düşünmesi, akıl yürütmesi ve aklını kullanarak kutsal ve üstün bir yaratıcı fikrine varması ve bu konuda iyi bir birey olmasıdır. Dinin amacı, insanların bazı dini bilgileri anlamadan taklit etmeleri veya ezberlemeleri değildir. Bireyin öğrenme ve keşfetme ihtiyacı kadar inanma ve iletişim kurma ihtiyacı da hiçbir zaman bastırılamaz. Eğitimle bilinçli olarak giderilemeyen ilgi ve ihtiyaçlar, yanlış ve çarpık bir şekilde karşılanarak hem eğitim hem de din açısından istenmeyen sonuçlara yol açabilmektedir. Bu bağlamda eğitim ve dinin ortak amacı bu bireysel ihtiyaçların planlı ve programlı bir şekilde karşılanmasıdır (Doğan, Ege, 2012). Din, en az dil ve tarih kadar kültürün bir parçasıdır. Din, bir ulusun veya toplumun kimliğini belirleyen bir faktördür. Ayrıca dinin diğer kültürel unsurları da etkileyen bir niteliği vardır. Bireysel tutumlardan geleneklere, sanata kadar din, günümüzde her toplumda kendi dilinin dışında en etkili kültürel unsurdur. Dilde, tarihte, sanatta, gelenek ve göreneklerde dinin etkisinin izini sürmek her zaman mümkündür. Bütün bunlardan yola çıkarak şu sonucu çıkarmak mümkündür: Eğitim, dini hem kültürel bir unsur olarak hem de diğer kültürel unsurları etkileyen bir unsur olarak öğretmelidir. Aynı zamanda kendi maddi ve manevi kültürel değerlerimizi yeni nesillere aktararak benimsetmeye, onları geliştiren beceri ve idealleri yeni nesillere sunmaya çalışmaktadır. Aksi takdirde yeni nesiller için kimlik güvensizliği ve mevcut kültürel değerlerin anlaşılabilmesi ve yorumlanabilmesi kaçınılmaz olabilir. Sonuç kültürel yabancılaşmadır (Tosun, 2005).

2.5. Din Eğitiminin Önemi

Bireyin tabiatını korumak önemli olduğu kadar, edindiği dini vasıfları geliştirmek ve değiştirmek de bir o kadar önemlidir. Bu aşamada bireyin dini, manevi ve estetik bir yapı oluşturabilmesi ancak din eğitimi ile mümkündür (Şimşek, 2004).

İnsanın ruhsal duygu ve algılarının uyum içinde olması gerektiği söylenebilir. Öte yandan kişi dini değerleriyle çatışan bir manevi atmosferde yaşıyorsa zamanla dini değerlerini kaybetmesi gerekir. Ortaya çıkan bu duruma ortamı yaratan faktör ise bireyin yaşadığı toplumla olan etkileşimidir. Bahsettiğimiz bu etkileşim, kişinin hayatını 45 manevi değer çerçevesinde yaşamaması durumunda bu değerlerin bozulmasına neden olur. İnsan zamanla üyesi olduğu toplumda bazı sorunlarla karşılaşabilir. Bahsi geçen sorunların çözümünde din eğitiminin etkili bir yere sahip olduğu tartışılmaz bir gerçektir. Eğer dini eğitimi olmayan bir kişi bu sorunlarla karşı karşıya kalırsa dini duygu ve değerlerini kaybeder ve sonunda yok olur. Çünkü iyi bir din eğitimi sonucunda insan bu sorunları iyi analiz eder ve manevi anlayış geliştirir. Toplumlarda din eğitiminin yetersiz kaldığı çağlar boyunca bu dine inananlar, dinlerini kendi düşünce ve inançlarına göre tahlil ettirmişler ve zamanla ilahi vahiyler tahrif edilmiştir. Bireyler ve topluluklar tam bir din eğitimi aldıklarında dini ve din dışı unsurları ayırt edebilmektedirler. Ayrıca din eğitimi kişinin kendi doğasının ve değerlerinin farkına varmasını sağlar. Bir kişi din eğitimi almış, arzuları ile dini değerleri birbirinden ayırmayı bilen, imanı güçlü bir birey ise mutlaka dini değerlerini kendi arzularına tercih edecektir, bu da manevi gerileme ve bozulmanın önüne geçecektir. (Doğan, 2008).

Din eğitiminin amaçlarından biri de dini değer ve duyguları nesilden nesile ilkeli ve özgün bir şekilde aktarabilen insanlar yetiştirmektir. Din, evrensel kurallar ve öğütlerle dolu bir kavramdır, dolayısıyla örneğin sadece yaşadığımız dönemi ve kişinin kendisini kurtarmak gibi dar bir amacının olmadığı doğrudur. Tam tersine evrensel bir din olarak tüm zamanları ve o dönemde yaşayan tüm toplulukları kurtarmayı amaçlar ve bu da ancak din öğretimi ile sağlanır. Dolayısıyla imanı kuvvetli bir insanın her an insanlara önderlik edebilmesi ve yön verebilmesi için din eğitiminin önemi anlaşılmaktadır. Açıkçası din eğitiminin bu noktaya yönelik olması, bu alanda yetişen kişilerin gelecek nesillere din eğitimi vermekle görevli olduğu unutulmamalıdır. Tam tersine dini inanç ve kanaatler nesillere özgün bir şekilde aktarılamayan ve doğru anlam kazanamayan bir unsur haline gelmekte, dolayısıyla din kavramı zamanla değerini ve toplumdaki yerini kolaylıkla kaybetmektedir (Uğurlu, 2015)

2.6 Din Eğitiminin Temelleri

Birey/kişi Din eğitiminin temelini başlangıç noktası insan olmalıdır. Din insanlar için vardır. İnanan için bu, yaşamın tüm yönlerini kapsar. Dinin yanlış öğrenilmesi ve öğretilmesi toplumsal huzursuzluğa ve bölünmeye neden olabilir. Din gerçek ve temel bir insani ihtiyaçtır. Doğru eğitimin verilmesi daha iyi bir toplum ve daha doğru bir dini yaşamın garantisidir. "Din öğretiminin birey/insan temeli, bireysel gelişim teorileri ve insan varoluşunun bazı doğuştan gelen özellikleri temel alınarak açıklanmaktadır" (Ürek, 2017).

Devlet vatandaşlarını bir bütün olarak, tüm insani kapasiteleriyle eğitmelidir. Her insan inanmalı, hayatı kendi inançlarına göre yorumlamalı, varlığına ve yaşamına anlam katmalıdır. Bu ihtiyacın karşılanması, karşılanması ve böylece toplum üyeleri arasında güçlü ve dengeli bir kişiliğin oluşturulması, devletin bütünlüğü ve bekası için gerekli olan temel görevlerdir. Bu nedenle evrensel dinin evrensel yargıları hür ve hür iradeyle açıklanmalıdır (Cebeci, 2018). Her eğitim sisteminin hedefleri vardır. Eğitimin bir diğer amacı da kişinin kendisini anlamasına yardımcı olmaktır. Bu birey tüm yeteneklerini ortaya çıkarıp geliştirdiğinde bireyin kişisel gelişimi sağlanmış olur. Din insani bir ihtiyaçtır. Bu ihtiyacın karşılanması için dinin öğretilmesi gerekmektedir.

İnsan sosyal bir varlıktır. Eğitimin görevlerinden biri de insanın sosyalleşmesidir. Sosyalleşme, bireyin içinde yaşadığı topluma uyum sağlamasıdır. Eğitim de bu uyumu sağlar. Dostluk, yardımlaşma, sevgi, saygı, hak, fedakârlık, fedakarlık gibi şeyler bireyin eğitim ihtiyaçlarıdır. Kısaca eğitim aynı zamanda bireyin topluma uyum sağlama sürecidir. İnsanın toplumla ilk teması ailede gerçekleşir. Bu bağlamda din eğitimi ailede başlar ve toplumun diğer kurumlarında da devam eder (Kızılabdullah ve Yürük, 2015: Ürek, 2017). Bir yandan birey gelişimini sürdürürken diğer yandan dini sosyalleşmesini de geliştirir. Bu dönem doğumla başlar ve ölüme kadar devam eder. Din eğitiminin insanların sosyalleşmesine iki önemli katkısı vardır. Amaçları dini faaliyetlere katılmak isteyenlere uygun davranışları öğretmek ve hazırlamak, dini faaliyetlere katılmayanların ise bu faaliyeti anlayıp olumlu yorumlayıp değerlendirmelerine yardımcı olmaktır (Akyürek, 2012).

Her toplum, insanını en iyi şekilde eğitmek için belirli hedefler koyar ve dünya toplumlarında saygın bir yer edinmek için bu hedeflere ulaşmak için planlar ve düzenlemeler yapar. Toplumsal değerlere göre yetişen bireyler üzerinde din eğitiminin de önemli etkisi vardır. Büyüyen bireylere hangi değerlerin, nasıl ve hangi düzeyde aktarıldığı sorusu toplumun felsefi değerleriyle ilgilidir. Bu husus dikkate alınmadan din eğitimi alanında yapılacak düzenlemelerin doğru, sağlıklı ve gerçekçi olması mümkün olmayacaktır. İnsan toplum içinde

doğar, büyür ve ölür. Eğitimin görevlerinden biri de bireyi topluma hazırlamaktır. Dini öğretileri göz ardı etmek kişiyi topluma tam olarak hazırlamaz. İnsanlarla birlikte yaşamak için onlarla iyi ilişkiler kurabilmeliyiz. Her eğitim sistemi insanları sosyalleştirmeye çalışır. Dinle hiçbir ilgisi yoktur; çünkü her insanın inanmaya ihtiyacı vardır, insanların inandıkları dinleri vardır. Bu inançlar insanların hayatlarını büyük ölçüde etkilemektedir. Bir insanın diğer insanlarla iyi ilişkiler kurabilmesi için öncelikle onların inançlarını bilmesi gerekir (Kızılabdullah ve Yürük, 2015; Ürek, 2017).

Birbirleriyle etkileşim içinde olan bireyler, toplumlar, milletler ve devletler evrensel unsurlardır. Diğer dinlerle alakalıdır. Amacı farklı kültürlerden insanların çevrede nasıl daha uyumlu ve mutlu yaşayabileceğini araştırmak ve bu konuda çözümler geliştirmek olan dinler arası eğitim gibi yeni disiplinler ortaya çıkmıştır (Kızılabdullah ve Yürük, 2015; Ürek, 2017).

Din eğitimi de evrensel açıdan bir görevdir. Eğitimle etkileşimde bulunan bireyler, toplumlar, uluslar ve devletler evrensel unsurlardır. Bunları evrenselden ayırıp tek başına düşünmek mümkün değildir. Medya ve teknolojilerin hızla gelişmesi nedeniyle insanlar ve toplumlar her zaman bir arada yaşamaktadır. Bu gelişmelerde din eğitiminin evrensel boyutu karşımıza çıkmaktadır. İnsanlarla iyi ilişkiler kurabilmek için onların davranışlarını aydınlatan ve yansıtan kültürel, milli ve dini değerleri tanımak gerekir. İnsanlar, toplumlar ve milletler her zaman bir arada yaşarlar. Ve bu durumda birbirlerinin kültürünü bilmeleri gerekiyor. Bunun nedeni ise doğru din eğitimidir (Yıldız ve Tuğrul, 2017).

Din evrensel bir olgudur. Dinlerin yapıları, inançları ve ritüelleri farklılık gösterse de her toplumun bir dini vardır. Geçmişte insanlar sadece kendi mahallelerindeki olayları ve kişileri öğrenebiliyorken, günümüzde bilgi ve teknolojinin gelişmesiyle birlikte toplumumuzdaki diğer insanları da tanımaya, diğer toplumlardan insanlarla da iletişim kurmaya başladık. Toplumsal temelde olduğu gibi, daha iyi ilişkiler için o kişilerin dinini de bilmek gerekir. Farklı dinlerin temsilcilerinin birbirlerini daha iyi anlamaları ve farklılıklara saygı duymaları için din eğitimi gereklidir. İnsanlarla iletişim kurmak felsefe ve eğitimin ortak yönlerinden biridir. Felsefe insanı anlamaya ve tanımlamaya çalıştığı için insanın bakış açısını ortaya koyar. Felsefe, yazılım geliştirmenin her aşamasında önemli bir rol oynar. Felsefe, din eğitimi ve öğretim programlarının hazırlanmasında ve geliştirilmesinde nelere dikkat edilmesi gerektiğini belirlemek için önemli bir ihtiyaçtır (Kızılabdullah ve Yürük, 2015). Kamusal din eğitiminin din eğitimi ve rehberlik olması gerekip gerekmediği konusunda anlaşmazlıklar bulunmaktadır. Hem dini çalışmalar alanına ilgi duymayanlar hem de dini çalışmalarla

ilgilenenler için iyi bir felsefeye sahip olmak ve bazı kavramsal anlayış birliğini sağlamak önemlidir. İnsanları onu benimsemeye veya uygulamaya teşvik etmeyi amaçlayan eğitimi savunanlar, pratikteki başarısızlıkları ve olumsuzlukları din eğitimi kavramına bağlamaktadır. Din eğitiminin ne hale geleceği sorusu din öğretmenlerinin yanı sıra diğer meslek gruplarını da ilgilendiriyor. Örneğin din eğitimi dersleri sıklıkla dava konusu olabiliyor (Ceylan, 2017).

Kültür, insan gruplarının birlik ve bütünlüğünü sağlayan, onları bir toplum haline getiren bilgi, inanç, ahlâk, sanat, hukuk, gelenek ve göreneklerin toplamıdır (Cebeci, 2015). Eğitim kültürel bir faaliyettir. Kültür, kazanılmış değerlerin bir nesilden diğerine aktarılmasıdır. Kültür bir toplumun yaşam tarzıdır. İnsan yaşadığı toplumun değerlerini bilmelidir. Dil, kültürün taşıyıcısı olarak kültürün en önemli parçası olduğu gibi din de kültürün en önemli taşıyıcılarından biri, kültürün koruyucusu ve sürdürücüsüdür. Bu bakımdan din, kültürün oluşturu bir unsuru olarak karşımıza çıkmakta ve bu kültür içerisinde insanlara verilen biçimi bir yaşam biçimi olarak sunmaktadır (Kızılabdullah ve Yürük, 2015; Ürek, 2017).

Din eğitimi kişinin kendi kültürünü anlamasına ve ona katkıda bulunmasına yardımcı olabilir. Çünkü edebiyatta, müzikte, mimaride ve diğer kültürel unsurlarda pek çok motif dini içerikten oluşmaktadır. Atasözleri, dini unsurlar ve kavramlar toplumda yaşar ve davranır. Bunları anlamak, kültürü tanımak ve topluma yabancılaşmamak için öğretmenin bireyi dinin kültür üzerindeki etkileri konusunda bilgilendirmesi gerekir (Akyürek, 2012).

İnsanın tüm hayatın değerlerine olan kutsal tutkusuna karşılık gelen ahlaki yargıları ve davranış standartlarını getiren İslam dininin, onu benimseyen ve onun anlayışıyla şekillendiren toplumun kültürüne daha derin bir etki yapması doğaldır. İslam'ın kabulünden sonra şiirden görsel sanatlara, müzikten mimariye, insan ilişkilerinden gelenek ve göreneklere kadar Türk toplumunun her alanında dinin derin izlerini görmek mümkündür. İslam sadece Türk toplumunun dini değil, aynı zamanda Türk kültürünün de en önemli kaynaklarından biridir. Bu bakımdan dini, dinden bağımsız olarak, kültürel hayatımızın veya kültürümüzün dışında düşünmek ve değerlendirmek mümkün değildir. Hiç kimse hayata kültürel olarak boş bir ortamda başlamaz. Her toplumun öyle ya da böyle derin tarihi kökenlere sahip bir kültürel mirası vardır (Cebeci, 2015).

En önemli kültürümüz olan ve kültürümüzü bu kadar derinden etkileyen İslam dininin eğitim ve öğretimi sağlanmazsa kültürümüzü anlamak ve yaşamak zorlaşacaktır (Doğan, Altaş ve Yılmaz, 2005).

Kültür bir yaşam tarzıdır. Her kültürün dini ve ahlaki değerleri vardır. Din ve kültür ayrılmaz bir bütündür. Kültür aktarımı için din eğitimi şarttır. Hukuki açıdan din eğitiminin inanç ve özgürlük açısından bir hak olduğu söylenebilir. En doğal insan hakkı, kişinin inancında ve inanç araştırmasında özgür olmasıdır. Bu temel hak ve özgürlüklerin korunması amacıyla hukuk normları da düzenlenmiştir (Kızılabdullah ve Yürük, 2015).

Vicdan ve din özgürlüğü kanunlarla insan hak ve özgürlüklerinin bir parçasıdır. Hukuki açıdan din eğitimi yasaldir. Yaşamak bireylerin önemli bir temel hakkı olduğu gibi inanç ve din de onların temel insan haklarıdır. İnanma ve inançları uygulama hakkı aynı zamanda onları öğrenme hakkını da verir. Çünkü davranış varsa nasıl yapılacağı sorusu dolayısıyla öğrenmeyi gerektirir. Din eğitimi evrensel bir barış kültürünü teşvik etse de aynı zamanda bir insan hakkı olarak kabul edilir. Din eğitiminin gerekliliği bir hak ve özgürlük olarak kabul edilmektedir (Ürek, 2017)

2.7. Yetişkinlere Din Eğitimi

Yetişkinlerin din eğitimi tarihsel olarak örgün din eğitiminden daha önemlidir. Tüm dinlerde eğitim, yetişkin eğitimi olarak başlamış ve zamanla resmi bir biçim kazanmıştır. Toplumlar da genel eğitim her zaman din merkezli olmuş, daha sonra yaşanan ilerleme ve gelişmeler farklı alanların doğmasına ve eğitimin farklı alanlara dallanmasına yol açmıştır. Böylece eğitim başlı başına bir alan haline gelmiştir (Tosun, 2014). Peygamberlere ve din adamlarına eğitim vermenin birincil hedef kitlesi yetişkinler olabilir. Özellikle İslam'ın ilk eğitim merkezi olan mutasavvıflarda eğitim yetişkinlere yönelikti. Hz. Peygamber özellikle yetişkinlerin eğitimine ve yeni eğitimcilerin yetiştirilmesine önem vermiştir (Bayraktar, 1999). Aslında Hz. Peygamber'in emrinde yetişen pek çok sahabeyi başka bölgelerde yaşayan insanlara din eğitimi vermek üzere görevlendirdiği bilinmektedir.

Hz. Peygamber'den sonraki dönemlerde yetişkinlere yönelik din eğitiminin öneminin giderek arttığı görülmektedir. Yetişkinlere din eğitimi verdiği bilinen kurumlar arasında medreseler, tekke ve zaviyeler, Ahilik teşkilatları, Enderun mektebi, cami ve kahvehaneler yer alıyor. Kaynaklar yetişkinlerin belirli zamanlarda düzenli olarak medreselerde halka açık derslere katıldığını belirtmektedir (Akyüz, 2007). Hatta bazı yetişkinler Ahi zaviyelerinin eğitimi sayesinde kitap yazabilecek seviyeye ulaşmışlardır (Kılavuz, 2005). Osmanlı döneminden cumhuriyete geçiş gerçekleştiğinde Kur'an kursları okul programlarından kaldırılmış ve bağımsız Kur'an eğitim kurumları etkilenmemiş ancak daha sonraki dönemlerde bazı Kur'an kursları çeşitli nedenlerle kapatılmıştır. 1930'lu yıllarda yeniden açılan ve daha

sonraki dönemlerde Diyanet İşleri Başkanlığı döneminde de devam ettirilen bu kurs ve camilerde, yaygın eğitim kapsamında yetişkinlere yönelik din hizmetleri sürdürülmüştür (Öcal, 2008).

2.8. Medreselerin Tarihsel Gelişimi

Medrese kavramının birden fazla tanımı bulunmaktadır. Yapılan tanımlardan bazıları şunlardır: Medrese, İslam dünyasında eğitim kurumlarının ortak adıdır. Sözlükte “bir metni okumak, anlamak, öğrenmek ve ezberlemek için tekrarlamak” anlamına gelen dirase kökünden türetilmiş bir yer adıdır (Bozkurt, 2003). Bir eğitim kurumu olan "medrese" ismi Arapça "okumak" anlamına gelen "derese" kelimesinden gelmektedir. Böylece medrese “gerekli şeyin öğretildiği yer, yer, yer” anlamına gelir (Furat, 2003). Medrese kelimesi "İslam dünyasında geleneksel yöntemleri kullanan okul" anlamında kullanılmaktadır. Medreseler genellikle mezunların eğitim aldığı kurumlardır (Demiralp, 1999). Medrese; Arapçada dersin işlendiği yer, aynı zamanda öğrencinin oturduğu ve ders çalıştığı bina anlamına da gelmektedir (Pakalın, 1993). Bu tanımlardan da anlaşılacağı gibi medrese, geleneksel olarak Müslüman ülkelerde öğrencilere eğitim hizmeti veren bir kurumdur. Medreseler 11. yüzyıldan itibaren İslam'ın ilim hayatında önemli rol oynamış ve pek çok ilim adamı yetiştirmiştir. İslam Dünyasında Eğitimin Temelleri. Muhammed zamanına kadar izlenebilmektedir (Suzan, 2012).

İslami eğitimin en önemli mekanlarından biri olan ulema evleri mescitlerden önce de mevcut olduğundan İslami eğitimin verildiği ilk yerin ulema evleri olduğu söylenebilir (Aksoy ve Arslantaş, 2010). Toplu eğitimin yapıldığı ilk yer olarak Erkam bin Ebu'l-Erkam'ın (ö. 675) evi denilebilir (Keskin, 21017). Günümüzde sistemli bir eğitimden bahsetmek zordur. İslam'ın ilk döneminde bu eğitim faaliyetlerinin soru-cevap-tartışma şeklinde yürütüldüğü bilinmektedir. Peygamber Efendimiz'in burada İslam'ı kabul eden insanlara dini bilgiler verdiği ve o dönemde nazil olan ayetlerin içeriğini oluşturan Müslümanlara iman ve sabrı öğrettiği bilinmektedir (Yakuboğlu, 2006). Madras'ın tarihi Hz. Muhammed (s.a.v.) döneminde Medine'deki Mescid-i Nebevî'n'e kadar uzanmaktadır. Bu mescidin inşasında da Resûlullah (s.a.v.) çalışmış ve mescidin bir kısmı "Suffa" adı altında eğitim faaliyetlerine ayrılmıştı. Hz. Muhammed burada diğer öğretmenlerle birlikte bizzat ders veriyordu. Bu durum gelişmeye devam etmiş, hatta Bedir Savaşı'nda esir alınan bazı müşrikler okuma-yazma öğretme karşılığında serbest bırakılarak okur-yazarlığın arttırılması sağlanmıştır (Ocak, 2003).

Hz. Peygamberimizden sonraki dört halife döneminde de cami ve mescitlerde eğitim devam etmiş ve gelişmiştir. Emeviler döneminde fethedilen bölgelerde yeni camiler inşa

edilmiş ve bu da onların daha da genişlemesine olanak sağlamıştır. Abbasi döneminde eğitim faaliyetleri önemli ölçüde arttı. Abbasiler döneminde İslam coğrafyası genişledikçe Müslümanlar Helenistik, İran, Hint kültürleri gibi farklı kültürlerle tanışmış ve etkileşime geçmişlerdir. Bunun sonucunda Müslümanlar bu yeni kültürlerle ilgi duymaya başladılar. İslam dünyasında mantık çalışmalarının başlangıcının da bu etkileşim ve merakın sonucu olduğu söylenebilir (Yaren, 1982). Ayrıca yeni tanıştıkları kültürlerle göre kendi inanç ve kültürlerine daha bağlı olmaları gerekmektedir (Can, 2009). Dolayısıyla öğrenmenin yoğun bir şekilde hızlandığı söylenebilir. İslam dünyasında eğitim faaliyetlerinin sistemli bir şekilde yürütülmesini sağlayan eğitim kurumu h. Nizamülmülk tarafından (MS 1066-67) yılında Bağdat'ta kurulan Nizâmiye medresesidir (Kazıcı, 2016). Bu medreseler hem devlet hem de saray tarafından desteklenmektedir. Dolayısıyla organizasyon ve eğitim açısından çağının diğer eğitim kurumlarına göre çok daha iyi olduğu söylenebilir. Nizamiye medresesinin müfredatına hem dini hem de bilimsel çalışmalar eklenmiştir (Arpa, 2013).

Heybeler sırasında Nizamiye medresesiyle başlayan süreçte Zengiler, Eyyubiler ve Memlüklerin çaba ve katkılarıyla medrese kurumu genişlemiş ve temsili artmıştır. Türklerin Anadolu'ya gelişinden sonra bölgede çok sayıda medrese inşa edilmiştir. Anadolu Selçukluları, Anadolu'da bir yeri fethettiğinde, oraya ilk cami, medrese ve zaviyeler yaptırmış, fethedilen şehre tüccarları, rahipleri ve Türkleri yerleştirmiştir (Karakök, 2013). Anadolu Selçukluları bu mirası Anadolu coğrafyasına taşımış, Osmanlılar ise onu daha da geliştirmiştir (Işıkdoğan, 2012).

2.9.Osmanlı İmparatorluğu'nda Eğitim

Osmanlı Devleti eğitim açısından özel bir öneme sahiptir. Osmanlı İmparatorluğu'nda eğitim büyük ölçüde medreselere dayanıyordu. Osmanlılar medreseyi yapı ve eğitim açısından geliştirmişlerdir (Kütükoğlu, 1977). Osmanlı Devleti'nde imar faaliyetinin en yoğun olduğu 15. ve 16. yüzyıllar aynı zamanda medreselerin de gelişme gösterdiği dönemdir (Özergin, 1974). İstanbul'da padişahlar, padişahlar, vezirler, alimler ve saray halkı çok sayıda medrese inşa ettirmiştir. M. Kütükoğlu, İstanbul'un fethinden 19. yüzyıla kadar 500'den fazla medrese inşa edildiğini, bunların çoğunun 19. yüzyıla bile ulaşamadığını belirtmektedir (Kütükoğlu, 1977). 16. yüzyılda imar faaliyetlerinden sorumlu olan Mimar Sinan, İstanbul'da 56 medrese, 1 darü't-tıb ve 7 darülkurra inşa etmiş ve günümüze sadece 28 medrese ve 4 darülkurra gelebilmiştir (Ahunbay, 1988).

Osmanlı döneminde medreseler, hem müfredat hem de mimari açıdan önemli gelişmeler içerir. Ayrıca medreseler Osmanlı İmparatorluğu'nun kentsel gelişiminde önemli rol

oynamıştır. Orhan Gazi (ö. İznik'te inşa edilen ilk medrese (1362), Osmanlı bilim tarihinin başlangıç noktası ve başlangıcı olmuştur. Ancak bazı kaynaklarda İznik'ten önce ilk Osmanlı medresesinin İzmit'te Süleyman Paşa'nın (ö. 1357) kurulduğu belirtilmektedir.⁷² Bir başka Osmanlı medresesi ise Bursa'da kurulmuştur. Orhan Gazi, Bursa'nın alınmasından sonra beyliğin merkezini İznik'ten Bursa'ya taşıyarak burada Manastır medresesi olarak bilinen bir medrese inşa ettirdi. Daha sonra burada birçok medrese inşa edildi. Örneğin Orhan Gazi'nin yaptırdığı Lala Şah medresesi, I. Murad'ın (ö. 1389) yaptırdığı Hüdavendigâr medresesi, Yıldırım Beyazıt'ın (ö. 1403) yaptırdığı Esediye medresesi ve Ali Paşa medresesi. Orhan Gaz döneminde inşa edilen ilk medreseden sonra Osmanlı vezirleri ve beylerbeyleri ile diğer görevliler medrese, cami vb. inşa ettirdiler. yeni fethedilen bölgelerde. Yapılar inşa ettiler (Özdemir, 1990). Yakın zamanda edinilen bu alanlardan biri olan Edirne'de Daru'l-Hadis ve Üç Şerefeli medresesi inşa edilmiştir (Akyüz, 2007).

Daha sonra İznik, Bursa ve Edirne'nin yanı sıra diğer Osmanlı şehirlerinde de birçok medrese inşa edildi. Afyon'daki Umur Bey medresesi, Alaşehir'deki Yıldırım medresesi ve Amasya'daki Biri Beyazıt bunlardan sadece birkaçıdır. Osmanlı Devleti'nin birinci buçuk asırda yaptırdığı medreseler derece ve sınıfa göre İznik, Bursa ve Edirne sınırları içerisinde kurulmuştur. Fatih Sultan Mehmed dönemi (ö. 1481) onların teşkilatlanma süreçlerinde önemliydi. Osmanlı devlet teşkilatının tüm personelini yetiştiren Osmanlı medreseleri, mükemmelliğini Sahn-ı Semân medresesinde buldu. Bu yeni medrese teşkilatı Kanuni Sultan Süleyman'ın (ö. 1566) Süleymaniye Camii ile birlikte yaptırdığı külliye içinde yedi medresenin desteklenmesiyle son şeklini almıştır (Aksoy ve Arslantaş, 2010). Ancak medreseler çağın ihtiyaçlarına cevap vermekten uzak olduğundan Maarif Vekâleti'nin ilk maddesi 03.03.1924 tarihli olup "Türkiye'deki bütün ilim ve eğitim kurumları Maarif Nezareti'ne bağlıdır." ifadesi yer almıştır. 430 sayılı Kanun Milli Maarif Nezareti'ne bağlıydı ve dönemin Maarif Vekili Vasıf Bey 13 Mart 1924 tarihli genelgesiyle burayı medrese ilan etti. Medrese yaptırma hakkını kullanarak medreseleri kapattı (Şanal, 2003).

2.10 Medreselerde Din Eğitimi

Medreseler, Türklerin İslam kültürüne kazandırdığı genel eğitim kurumlarıdır. Fıkıh öğretmek için yaratıldılar. Darü'l İlimler Şiiler tarafından, Medreseler ise Sünniler tarafından kurulmuştur. Bu nedenle Şii mezhebine mensup olanlar Sünnilerin kurduğu medreselere giremiyordu. Bu nedenle Persler belli bir süreden önce medrese programlarına katılamıyorlardı.

Sünniler, dört Sünni mezhepten her biri için ayrı medreseler kurmuşlar, ayrıca birçoğunu bir arada barındıran medreseler de kurmuşlardır. Medreselerde çoğunlukla Kur'an, kıyat, icma, fıkıh ve kelam gibi dini dersler okutulmasına rağmen Nizamiye medreselerinde hem pozitif hem de dini ilimler bir arada okutulmaktaydı (Çelebi, 1083). Medreselerin yanı sıra, ihtisas medreselerinin bir türü olan hadis öğreten dârü'l hadisler de oluşturulmuştur (Akyüz, 2007).

Medresede fıkıhın yanı sıra Kur'an, Hadis, Tefsir, Kelam, Faraiz gibi İslami ilimler; Nahiv, sarf, lûgat, maânî, badi, beyan, uyar gibi dil; Matematik, teknoloji, mantık, hikmet, tıp, delegasyon, felsefe gibi aklî ilimlerle ilgili dersler veriliyordu. Bu ilimlerin birçoğunu bir arada öğreten medreseler olduğu gibi bir veya birkaçını öğreten medreseler de mevcuttu (Şanal, 2003).

Mesela Selçuklu döneminde Konya'daki Sırçalı Medrese'de fıkıh okutulurken, İnce Minareli Medrese'de Hadis okutulurken, Çankırı, Kayseri ve Sivas'taki medreselerde Tıp okutulurken, Kütahya ile Kütahya ve Kısahşehir'de Heyet ve Nücum okutulurdu. Osmanlı döneminde Bursa'da Dârü't-Tıp ve Edirne'de Dârü'l-Hadis adlarıyla ihtisas medreselerinin kurulduğu da bilinmektedir. İslam dünyasında medreselerde okutulan derslerin çoğu İslami ilimlerdi. Bunun en güzel delili medreselerin kuruluş amacında gizlidir. Pozitif bilimler, İslami bilimlerin yanında her zaman ikinci planda kalmıştır. Pozitif bilimlerin öğretimi genellikle özel kişiler, gözlemevleri ve hastaneler tarafından yapılıyordu (Bilhan, 1989).

Timur'dan sonra tahta çıkan kişi. Dil bilimi, aklî ve aracı bilimlerin gelişimi çok hızlı olmuş ve bunların arasında pozitif bilimler olarak tanımladığımız aklî bilimler de önemli ölçüde gelişmiştir. Bu dönemde Selahattin Musa (Kadızaade Rûmî), Gıyasettin Cemşit, Ali Kuşçu, Ali Şir Nevâî, Fethullah Şirvani gibi aklî ve dil bilimlerinin ünlü araştırmacıları yetişmiştir. Kızlar medreseye gidemiyordu. Aynı zamanda okuma yazma bilmeyen erkekler de medreselere gidebiliyordu. Öğrenciler medresede konaklıyor, medresenin imarethanelerinde yiyip içiyordu. Aynı zamanda medreseler yatılı okuldu ve öğrencilere burs da veriliyordu. Tüm bu hizmetler ücretsiz olarak sağlandı. Fatih Sultan Mehmet döneminden önce medreselerde derslerin hangi sırayla okutulduğu, bu derslerin sınıf ve mahalle sisteminin olup olmadığı konusunda kesin bir bilgi bulunmamaktadır. Fatih Sultan Mehmet, İstanbul'un fethinden sonra burada Sahn-ı Seman medresesini kurdu ve bu medresede hem pozitif hem de İslami ilimlerde eğitim gördü. Özellikle 15. yüzyılda Uluğ Bey'in (1394-1449) ölümünden sonra. Yüzyılın ikinci yarısından sonra ilim adamlarının Semerkant ve çevresine ulaşmasıyla Fatih medresesinde müsbet ilimlerin öğretimi daha da önemli bir yer edinmeye başlamıştır(Özergin, 1974).

Ali Kuşçu'nun Fatih medreselerinde pozitif ilimlerin öğretilmesinde önemli bir rolü olduğu gibi, Fethullah Şirvani de dersleriyle Anadolu halkına ve öğrencilerine hizmet vermiştir. Kanuni Sultan Süleyman, İstanbul'da Mimar Sina Süleymaniye Camii ve Külliyesi'ni yaptırdı. Süleymaniye Medresesi olarak bilinen bu medreselerde eğitimin temeli aklî ve aracı ilimler olmasına rağmen müsbet ilimlerin önemi daha da arttı. Kanuni Sultan Süleyman, ordusunun doktor, cerrah ve mühendis ihtiyacını karşılamak amacıyla bir tıp medresesi ve Darüşşifa, Riyaziyat eğitimi veren dört medrese ve hadis alanında ileri eğitim veren ihtisas medresesi yaptırdı. Böylece Fatih medresesinde verilen eğitimle birlikte Süleymaniye medresesinde müspet ilimlerin öğretimi güçlenerek artmış ve 16. yüzyılda önemi artmış ve korunmuştur(Kütükoğlu, 1977).

2.11. İlahiyat Fakülteleri'nin Tarihsel Gelişimi

Medrese dışında ve Türk üniversite kurumlarında yüksek din eğitiminin başlangıcı 1900'dür. Bu tarihten önce Meşihatı idaresindeki medreselerde ileri din eğitimi veriliyordu; Bu medreseler toplumun ve devletin ihtiyaç duyduğu memurları yetiştirmenin yanı sıra öyle ya da böyle bilgi ürettiyordu. Osmanlı Devleti'nin gerilemeye başlamasıyla birlikte medrese bilimsel etkisini kaybetmeye başlamış, devletin ve toplumun çağdaş taleplerini karşılayamayınca gözden düşmüş. Bu nedenle 19. yüzyılın sonlarında alternatif yüksek dini kurumlar arandı; Aslında Sultan II. Abdülhamid döneminde bu arayışlar somut yanıtlar bulmaya başladı(Akyüz,2007).

Medrese dışında ilahiyat öğretiminin ilk somut uygulaması Darülfünun-i Şahane'de gerçekleştirilmiştir. Darülfünun-i Şahane için hazırlanan 15 Ağustos 1900 tarihli fermana göre yüksek din eğitimiyle ilgilenen Ulum-i Âliye-i Diniye, kurumun üç bölümünden biri oldu. Bu bölüme II denir. Meşrutiyetin ilanından sonra Ulûm-i Şer'îye olarak değiştirildi. 1914 yılında kurulan Darü'l Hilafeti'l-Âliye medresesinin Ali bölümü açıldığında üniversitenin Ulûm-i Şer'îye şubesi kaldırılarak burada okuyan öğrenciler medreseye nakledilmiştir. Böylece on dört yıl boyunca medrese dışındaki ilahiyat eğitimi üniversiteden ayrılmış ve medrese yeniden onaylanmış tek imam hatip okulu haline gelmiştir(Öcal,1986).

Cumhuriyetin kuruluşuyla birlikte eğitimde yeni ve önemli bir gelişme yaşandı. Nitekim 3 Mart 1924'te Tevhid-i Tedrisat Kanunu çıkarılarak tüm eğitim kurumları ilgili kurumlara devredilerek Maarif Nezareti'ne bağlandı. Bu yasa din öğretiminde köklü değişikliklere yol açtı. Bu değişimlerden ilki mesleki din eğitimi alanında imamihatip okullarının açılmasıyla, ikincisi ise ilahiyat fakültesinin açılmasıyla ilahiyat eğitimi alanında ortaya çıkmıştır. Çünkü Tevhid-i

Tedrisat Kanunu'nun dördüncü maddesi, "Darülfünun'da yüksek din uzmanlarının yetiştirilmesi amacıyla bir din fakültesi açılmasını" emrediyordu. 21 Nisan 1924'te kabul edilen İstanbul Darülfünun Nizamnamesi ile Darülfünun'un mevcut dört fakültesine (tıp, hukuk, edebiyat ve fen) ilahiyat eklendi(Gündüz, 1998).

Cumhuriyetin ilk yüksek dini kurumu Darülfünun döneminde yeniden açılmış, on yıl önce medreseye nakledilip kapatıldığı için Ulûm Aliye-i Diniye'sinden sonra medrese literatürüne girmiştir. ve Ulûm-i Şer'îye. O yıl bilinen ancak o dönemde yeni sayılabilecek olan Din Fakültesi adı altında İlahiyat Fakültesi'ne girmiştir. Fakülte, 1933 yılındaki üniversite reformu ile faaliyetlerine son vermiş; Bu reform onu öğrencisi olmayan verimsiz bir kurum haline getirdi; Bu enstitü de 1936 yılında tarih sahnesinden çekilmiştir. Bu tarihten sonra ülkede bu alanda ileri düzeyde din eğitimi ve araştırma yapan başka bir kurum bulunmamaktadır. 1948 yılı başında İlahiyat Fakültesi'nin yeniden açılması için Meclis'e teklifte bulunuldu. 4 Haziran 1949'da yapılan müzakereler sonucunda 5239 sayılı kanun kabul edildi ve böylece Ankara Üniversitesi Din Fakültesi'nin kurulmasına karar verildi. Bu tarihten on yıl sonra, İstanbul'da ilk kez üniversite dışında bir imam-ı medrese açıldı. Milli Eğitim Bakanlığı Yönetim Kurulu kararıyla açılan bu kurumun adı İstanbul Yüksek İslam Enstitüsü'dür. Enstitü 19 Kasım 1959 tarihinde eğitime başlamıştır (Öcal,1986).

Yüksek İslami kurumların açılışı bu tarihten sonra yavaş yavaş devam etti; Sırasıyla 1965 yılında Kayseri, 1966 yılında İzmir, 1969 yılında Erzurum, 1975 yılında Bursa, 1976 yılında Samsun ve Yozgat YİE'leri faaliyete geçmiştir. Böylece 1980 askeri darbesine kadar yüksek İslami kurumların toplam sayısı sekize çıktı. Öte yandan Atatürk Üniversitesi Senatosu, 12 Şubat 1971'de yeni bir Din Fakültesi açılmasına onay vererek fakülteye isim verilmesine karar verdi. İslami İlimler Fakültesi olarak Böylece üniversitede Ankara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi'nin ardından yeni bir İlahiyat Fakültesi açıldı. 1980 askeri darbesinden sonra din eğitimine ilişkin bazı düzenlemeler yapıldı. Bu bağlamda YÖK, ilahiyatların durumunu belirlemek amacıyla oluşturulan dokuz üyeli Ulusal İlahiyat Komisyonu'nun yaptığı çalışmalar sonucunda 11 Temmuz 1997 tarihli kararıyla bu enstitüleri ikiye ayırmıştır. . Bu bölünmeyle birlikte 80'li yılların başında tek parça haline gelen İlahiyat Eğitimi yeniden bölündü. 1900 yılında İstanbul'da açılan Dârylfünûn-ı Şâhâne'deki Ulûm-i Âliye-i Dîniyye şubesinin başlatabileceği Din Fakültesi'nin adı ve müfredatı cumhuriyete kadar birçok kez değişti (Öcal, 1986).

Cumhuriyet sonrasında asıl görevi din uzmanları ve din görevlileri yetiştirmek olan Din Fakültesi, modernleşme sürecinde laiklik ile dinin uzlaştırılması ve dinin yeniden

düzenlenmesinden sorumlu görülmüştür (Subaşı, 2014). Bu görevi gereği gibi yerine getirmediği için 1933 yılında kapatılmış, din öğretiminin bağlamını belirlemek ve denetimi güçlendirmek amacıyla 1949 yılında yeniden açılmıştır (Gündüz, 1998)

Bugüne kadar din eğitimini planlamak, düzenlemek ve denetlemek amacıyla yapılan müdahalelerle deneyimli ilahiyat fakülteleri ve bu kurumlarda çalışan ilahiyatçılar modernleşme ve tarih boyunca geri kalmışlığın bedelini ödemişlerdir. dolayısıyla sürekli gelişmenin veya tarihsel şartlara uygun bir teoloji anlayışının oluşmasının baskısı altındaydılar (Aktay, 2013).

3.YÖNTEM

Bu çalışma, nitel araştırma yöntemlerinden etnografi kullanılarak yürütülmüştür. Nitel araştırma yöntemi, doküman analizi, gözlem, görüşme gibi niteliksel veri toplama teknikleri ile oluşturulan; olguların ve algıların gerçeğe dair ve bütüncül bir şekilde ortaya çıkarılması sürecidir (Yıldırım, A. & Şimşek, 2016). Etnografi, bir kültürel topluluğun, yaşam biçimini, kültür içerisinde yer alan etkinliklerini ve etkileşim süreçlerini sosyokültürel bağlam içinde kültürel öğeleri dâhil ederek açıklamaya çalışmaktadır (Boellstorff, Nardi, Pearce ve Taylor, 2012; Eisenhart, 2001). Etnografi, kültürel topluluk içerisinde yer alan, durum, olgu ve olayların katılımcıların bakış açılarından, onların kültürel olarak kullandıkları kavramlarla incelemeyi, anlamayı, yorumlamayı, ayrıntılı ve zengin bir şekilde betimlemeyi sağlamaktadır (Agafonoff, 2006; Christensen, 2004; Denzin, 1997; Gregory ve Ruby, 2011; Johnson ve Christensen, 2012; Moerman, 1988; O'Leary, 2016).

Bu çalışma, bölgede yaşayan medrese kültürüyle ilgili anlamları keşfetmeyi amaçladığından etnografik bir alan araştırması olarak desenlenmiştir. Araştırmanın evreni, Güneydoğu Anadolu Bölgesinde bulunan Siirt ilindeki İlahiyat Fakültesinde ve belirli bölgelerde bulunan Medreselerde din eğitimi alan öğrencilerden oluşmaktadır. Araştırmanın örnekleme ise evren içerisinde “rastlantısal olmayan amaçlı örneklem” yöntemiyle seçilen 40 öğrenciden oluşmaktadır. Bu çerçevede örneklem olarak en başta, Doğu medreseleri denince akla ilk gelen ve kurumsal olarak medresenin hayatini sürdürdüğü Siirt’in Tillo ilçesindeki medreseler statü grupları alınmıştır. Zira nitel araştırmanın örneklem seçiminden hedef, bilgi kaynağı açısından zengin örneklerle ulaşmak, böylece kişilerin algı ve deneyimlerinin en iyi şekilde derleneceği grubu oluşturmaktır. Örneklem kapsamındaki katılımcılara, ağırlıklı olarak, çalışmada yer alan kriterlere kolayca uyan katılımcılara yer verilmiştir. Veri zenginliğini artırmak amacıyla örnekleme dâhil edilecek medreselilerle görüşmeler sağlanmıştır.

Araştırmada veri toplamak amacıyla araştırmacı tarafından geliştirilen açık uçlu sorulardan oluşan yarı yapılandırılmış görüşme formu kullanılmıştır. Formun oluşturulması sürecinde alan uzmanlarının görüşü alınmıştır. Form 2 bölümden oluşmaktadır. Formun birinci bölümünde katılımcıların demografik özelliklerine yer verilmiştir. Formun ikinci bölümünde medreselerde verilen din eğitimi ile ilahiyat fakültesinde verilen din eğitime ilişkin katılımcıların düşüncelerini ortaya çıkarmaya yönelik açık uçlu sorular bulunmaktadır. Bu araştırmada yarı yapılandırılmış görüşme formu ile gönüllülük esasına göre çalışmaya katılan katılımcılardan veriler toplanmıştır.

Katılımcılardan toplanan verilerin analizinde içerik analizi tekniği kullanılmıştır. İçerik analizi; yazı, sözel ve diğer şekilde elde edilen verilerin içerdiği niteliği, anlam bakımından sistematik olarak kategorize etme ve çıkarımda bulunmadır (Tavşancıl ve Aslan, 2001, s. 22). Görüşme formlarının daha pratik analiz edilmesi için formlar Ö1, Ö2 şeklinde isimlendirilmiştir. Araştırmacı, var olan içerik analizi kalıbı veya sınıflandırma sistemi dışında bir kategorize şekline ihtiyaç duyduğunda elde edilen verilere göre farklı bir sınıflama sistemi geliştirebilir. Çünkü araştırma verilerini anlamlandıran içerik sınıflarını tanımlamak gerekir (Marshall, Rossman, 1989). Dolayısıyla araştırma kapsamında elde edilen verilerin durumuna göre tema ve kodlamalar oluşturulmuştur.

Tablo 3. 1 Katılımcıların Demografik Özelliklere Göre Dağılımı

Değişkenler		n	%
Cinsiyet	Erkek	28	70
	Kadın	12	30
Kurum	Fakülte	20	50
	Medrese	20	50
Yaş	17-20 yaş	18	45
	21-25 yıl	15	37,5
	26-30 yıl	6	15
	31 yaş ve üzeri	1	2,5
Sınıf	1.sınıf	7	17,5
	2.sınıf	7	17,5

3.sınıf	4	10
4.sınıf	8	20
Mezun	14	35
Toplam	40	100

Katılımcıların demografik özelliklerine ilişkin bilgiler yukarıdaki tablo 3.1’de yer almaktadır. Tabloya göre katılımcıların 28’sinin erkek (%70),12’sinin ise kadın (%30) olduğu görülmektedir. Katılımcıların 20’si fakültede din eğitimi alırken (%50) 20’si medresede din eğitimi almaktadır (%50). Katılımcılar arasında 17-20 yaş aralığında 18 katılımcı bulunmaktadır (%45). 21-25 yaş arası aralığında ise 15 katılımcı vardır (%40). 26-30 yaş aralığında bulunan katılımcı sayısı ise 6’dır (%15). 31 yaş ve üzeri yaş aralığında çalışmaya katılan bir kişi bulunmaktadır (%2,5). Katılımcıların sınıf düzeylerine bakıldığında 1. ve 2. sınıfta 7 (%17,5), 3. Sınıfta 4 (%10), 4. Sınıfta 8 (%20) öğrenci öğrenim görmektedir. Araştırmaya katılan mezun öğrenci sayısı ise 14’tür (%35).

4.BULGULAR

Bu araştırmada İlahiyat fakültesi ve medreselerde verilen din eğitimine yönelik öğrenci görüşlerini belirlemek amaçlanmıştır. Araştırma sonuçlarına yönelik bulgular bu bölümde ifade edilmiştir. Katılımcıların oluşturdukları kodlar birden fazla olduğu için aynı koda dair daha fazla görüş bulunmaktadır. Bu durum tablolarda ifade edilmiştir.

4.1. Katılımcıların “Din eğitimi sizce ne demektir ve ne zaman başlamalıdır? Sorusuna Verdikleri Cevaplara İlişkin Bulgular

Bu bölümde katılımcıların “Din eğitimi sizce ne demektir ve ne zaman başlamalıdır? sorusuna verdikleri cevaplara ilişkin bulgular yer almaktadır. Araştırmanın birinci alt problemine ilişkin bulgular tablo 4.1 ve tablo 4.2’de gösterilmiştir.

Tablo 4. 1Din Eğitimine İlişkin Görüşler

Tema	Kodlar	f	%
Katılımcıların “Din eğitimi sizce ne	Allah’ı tanımak	9	22,5
	Ahlaki Kurallar	7	17,5
	Dini gereklilik	5	12,5

demektir? Sorusuna	İlahi Mesaj	8	20
Verdikleri Cevaplar	Kurtuluş	4	10
	Ruhu Doyurmak	2	5
Toplam		40	100

Tablo 4.1 incelendiğinde araştırmaya katılan öğrencilerin din eğitimi ile ilgili görüşleri doğrultusunda oluşturulan yedi farklı kodlama görülmektedir. Araştırma bulgularına göre öğrencilerin din eğitimine ilişkin görüşleri Allah'ı tanımak (f=9), ilahi mesaj (f=8), ahlaki kurallar (f=7), dini gereklilik(f=5), kurtuluş (f=4) ve ruhu doyurmak (f=2) şeklindedir. Öğrenciler din eğitimini en çok Allah'ı tanımak şeklinde ifade etmişlerdir. Tablo 4.1'e göre din eğitimi konusunda ruhu doyurmak (f=2) en az ifade edilen görüştür.

Tablo 4. 2 Katılımcıların “Din eğitimi ne zaman başlamalıdır? Sorusuna Verdikleri Cevaplara İlişkin Elde Edilen Kodlar ve Temalar

Tema	Kodlar	f	%
Öğrencilerin	Din Akıl Çağı	9	22,5
Eğitiminin	Ne İlkokul Çağı	10	25
zaman başlaması	Küçük Yaş	21	52,5
Gerektiğine	İlişkin		
Görüşleri			
Toplam		40	100

Tablo 4.2 incelendiğinde din eğitiminin ne zaman başlaması gerektiğine ilişkin öğrenci görüşlerinin üç farklı kodlama altında toplandığı görülmektedir. Araştırma bulgularına göre öğrenciler, din eğitiminin sırasıyla küçük yaşta (f=21), ilkokul çağında (f=10), akıl çağında (f=9) başlaması gerektiği yönünde görüş bildirmişlerdir. Katılımcılar tarafından en çok ifade edilen görüş din eğitiminin küçük yaşta başlaması gerektiği şeklindedir. Araştırmaya katılan bazı katılımcılar din eğitiminin ilkokul çağında başlaması gerektiğini, bazı katılımcılar ise bu eğitimin akıl çağında başlamasının uygun olduğunu vurgulamışlardır.

4.2.Katılımcıların “Din eğitimi aldığınız kurumu tercih etme nedeniniz nedir? Sorusuna Verdikleri Yanıtlara Dair Bulgular

Öğrencilerin“Din eğitimi aldığınız kurumu tercih etme nedeniniz nedir? Sorusuna Verdikleri Yanıtlar tablo 4.3’te sunulmuştur.

Tablo 4.3 Öğrencilerin Din Eğitimi Aldıkları Kurumu Tercih Etme Nedenlerine İlişkin Kodlama ve Temaları

Tema	Kurum	Kodlama	f	%
Din Eğitimi Aldıkları Kurumu Tercih Etme Nedenlerine İlişkin Öğrenci Görüşleri	İlahiyat Fakültesi	Donanım	9	22,5
		Faydalı Olması	6	15
		Güvenilirlik	7	17,5
		Hocaların verimli olması	5	12,5
		Konum	4	10
		İyi eğitim	6	15
		Puan	1	2,5
	Medrese	Aile	2	5
		Toplam	40	100
		Detaylı Bilgi	8	22,86
		Hak yolu	5	14,28
		Kaliteli hocalar	6	17,15
		Kardeşlik, Samimiyet	4	11,43
		Konum	3	8,57
		Örnek Almak	2	5,71
		Şeyhe Bağlılık	1	2,85

Üst seviye dini bilgiler	6	17,15
Toplam	35	100

Tablo 4.3 incelendiğinde din eğitimi aldıkları kurumu tercih etme nedenlerine ilişkin öğrenci görüşlerinin ilahiyat fakültesi kurumu için sekiz kodlama altında toplandığı görülmektedir. Öğrencilerinden eğitimi aldıkları kurumu tercih etme nedenlerin başında donanım gelmektedir (f=9). Başka bir ifadeyle öğrenciler din eğitiminde ilahiyat fakültesini en çok kurumun donanımından dolayı seçmektedir. Öğrencilerin din eğitimi için ilahiyat fakültesini diğer seçme nedenleri ise sırasıyla güvenilirlik (f=7), iyi eğitim (f=6), faydalı olması (f=6), hocaların verimli olması (f=5), konum (f=4), aile (f=3), puan (f=1) şeklindedir. Öğrencilerin din eğitimi için ilahiyat fakültesini seçmelerinde puan faktörü en düşük etkiye sahiptir.

Yine Tablo 4.3'e göre din eğitimi aldıkları kurumu tercih etme nedenlerine ilişkin öğrenci görüşlerinin medrese kurumu için sekiz kodlama altında toplandığı görülmektedir. Öğrencilerin çok detaylı bilgi almak için din eğitimini medreselerde almak istemektedir (f=8), Kaliteli hocalardan eğitim alma ve üst seviye dini bilgiler edinme faktörleri de öğrencilerin din eğitimi için medreseleri seçme nedenlerin başında gelmektedir (f=6). Hak yolu (f=5), kardeşlik ve samimiyet (f=4), konum (f=3) faktörleri öğrencilerin din eğitimi için medreseleri seçmelerinde ifade ettikleri diğer etkenlerdir. Öğrencilerin din eğitimi için medreseleri seçmelerinde hocaları örnek alma (f=2) ve şeyhe bağlılık (f=1) faktörleri düşük etkiye sahiptir.

4.3. Katılımcıların “Din eğitimi aldığınız kurumda ne tür öğretim yöntemleri kullanılmaktadır? Sorusuna Verdikleri Yanıtlara Dair Bulgular

Öğrencilerin “Din eğitimi aldığınız kurumda ne tür öğretim yöntemleri kullanılmaktadır? Sorusuna Verdikleri Yanıtlar tablo 4.4’te sunulmuştur.

Tablo 4. 4 Öğrencilerin Din Eğitimi Aldıkları Kurumda Kullanılan Öğretim Yöntemlerine İlişkin Kodlama ve Temaları

Tema	Kurum	Kodlama	f	%
------	-------	---------	---	---

Din Eğitimi Aldıkları Kurumda Kullanılan Öğretim Yöntemlerine İlişkin Öğrenci Görüşleri	İlahiyat Fakültesi	Düz Anlatım	7	22,5
		Ezber	5	15
		İş birliğine dayalı grupla öğretim	5	17,5
		Staj ve Uygulamalı Öğretim	13	10
		Toplam	30	100
	Medrese	Teorik eğitim	4	16
		Klasik yöntem	12	48
		Uygulamalı eğitim	5	20
		Sokrates Yöntemi	4	16
		Toplam	25	100

Tablo 4.4 incelendiğinde din eğitimi aldıkları kurumda kullanılan öğretim yöntemlerine ilişkin öğrenci görüşlerinin ilahiyat fakültesi kurumu için dört kodlama altında toplandığı görülmektedir. Öğrencilerinden eğitimi aldıkları kurumda uygulanan öğretim yöntemlerinin başında staj ve uygulamalı öğretim yöntemi gelmektedir (f=13). Ayrıca İlahiyat fakültesinde din eğitimi sürecinde düz anlatım yöntemi de kullanılmaktadır (f=7). Ezber yöntemi ve iş birliğine dayalı öğretim yönteminin ifade edilen diğer yöntemlere göre daha az kullanıldığı katılımcılar tarafından ifade edilmiştir (f=5).

Yine Tablo 4.4'teki verilere bakıldığında din eğitimi aldıkları kurumda kullanılan öğretim yöntemlerine ilişkin öğrenci görüşlerinin medrese kurumu için dört kodlama altında toplandığı görülmektedir. Öğrencilerden eğitimi aldıkları kurumda en çok uygulanan öğretim yönteminin klasik yöntem olduğunu belirtmişlerdir (f=12). Ayrıca medreselerde din eğitimi sürecinde uygulamaya dönük öğretim yöntemleri de kullanılmaktadır (f=5). Teorik eğitim ve Sokrates yönteminin ifade edilen diğer yöntemlere göre daha az kullanıldığı katılımcılar tarafından ifade edilmiştir (f=4).

4.4.Katılımcıların “Yaşanan teknolojik gelişmelerin din eğitimi aldığınız kurum üzerindeki etkisi konusunda neler söylemek istersiniz?” Sorusuna Verdikleri Yanıtlara Dair Bulgular

Öğrencilerin “Yaşanan teknolojik gelişmelerin din eğitimi aldığınız kurum üzerindeki etkisi konusunda neler söylemek istersiniz?”Sorusuna Verdikleri Yanıtlar tablo 5.5’te sunulmuştur.

Tablo 4. 5Yaşanan teknolojik Gelişmelerin Öğrencilerin Din Eğitimi Aldıkları Kurum Üzerindeki Etkisine İlişkin Kodlama ve Temaları

Tema	Kurum	Kodlama	f	%
Yaşanan teknolojik Gelişmelerin Öğrencilerin Din Eğitimi Aldıkları Kurum Üzerindeki Etkisine İlişkin Görüşleri	İlahiyat Fakültesi	Bilgiye Erişim	16	80
		Kolaylığı		
		Olumsuz teknolojik etki	3	15
		Etkisiz	1	5
	Toplam		20	100
	Medrese	Bilgiye Erişim	13	65
		Kolaylığı		
		Teknolojinin Nadir Kullanılması	4	20
Etkisiz		3	15	
Toplam		20	100	

Tablo 4.5 incelendiğinde Yaşanan teknolojik gelişmelerin öğrencilerin din eğitimi aldıkları kurum üzerindeki etkisine ilişkin öğrenci görüşlerinin ilahiyat fakültesi kurumu için üç kodlama altında toplandığı görülmektedir. Yaşanan teknolojik gelişmelerin öğrencilerin din eğitimi aldıkları kurum üzerindeki etkisine yönelik en çok dile getirilen bilgiye ulaşım kolaylığı ifadesidir (f=13). Ayrıca bazı öğrenciler yaşanan teknolojik gelişmelerin din eğitimi üzerinde olumsuz bir etki bıraktığını (f=3) ve teknolojik gelişmelerin din eğitimi üzerinde bir etkisi olmadığını ifade etmişlerdir (f=1).

4.5. Katılımcıların “Sizce İlahiyat Fakülteleri mi yoksa medrese de alınan eğitim mi daha faydalı olacaktır?” Sorusuna Verdikleri Yanıtlara Dair Bulgular

Öğrencilerin ““Sizce İlahiyat Fakülteleri mi yoksa medrese de alınan eğitim mi daha faydalı olacaktır?” Sorusuna Verdikleri Yanıtlar tablo 5.6’da sunulmuştur.

Tablo 4. 6 Öğrencilerin Din Eğitimi Aldıkları Kurumlardan Hangisinin Daha Faydalı Olduğuna İlişkin Kodlama ve Temaları

Tema	Kurum	Kodlama	f	%
Din Eğitimi Aldıkları Kurumlardan Hangisinin Daha Faydalı Olduğuna İlişkin Görüşleri	İlahiyat Fakültesi	İlahiyat Fakültesi	14	70
		Medrese	6	30
	Toplam		20	100
	Medrese	İlahiyat Fakültesi	5	25
Medrese		15	75	
Toplam		20	100	

Tablo 4.6’da yer alan bilgilere göre din eğitimi aldıkları kurumlardan hangisinin daha faydalı olduğuna ilişkin öğrenci görüşlerinde ilahiyat fakültesi kurumu için ilahiyat fakültesinin medreselere göre daha faydalı olduğu görüşü hakimdir (f=14). Bazı katılımcılar ise medreselerin din eğitiminde daha faydalı olduğunu düşünmektedir (F=6). Din eğitimi aldıkları kurumlardan hangisinin daha faydalı olduğuna ilişkin öğrenci görüşlerinde medrese kurumu için ise medreselerde verilen eğitimin daha faydalı olduğu düşünülmektedir (f=15). Ayrıca bazı katılımcılar ilahiyat fakültesinde alınan eğitimin daha faydalı olduğu yönünde görüş bildirmişlerdir (f=5).

4.6.Katılımcıların “Bulunduğunuz kurumda arkadaşlarınız ve öğretmenlerinizle olan iletişiminiz hakkındaki düşünceleriniz nelerdir?” Sorusuna Verdikleri Yanıtlara Dair Bulgular

Öğrencilerin “Bulunduğunuz kurumda arkadaşlarınız ve öğretmenlerinizle olan iletişiminiz hakkındaki düşünceleriniz nelerdir??”Sorusuna Verdikleri Yanıtlar tablo 5.7’de sunulmuştur.

Tablo 4. 7Öğrencilerin Kurumdaki Arkadaşları ve Öğretmenleri İle Olan İletişimlerine İlişkin Kodlama ve Temaları

Tema	Kurum	Kodlama	f	%
Kurumdaki Arkadaşları ve Öğretmenleri İle Olan İletişimlerine İlişkin Öğrenci Görüşleri	İlahiyat Fakültesi	Ilımlı	16	80
		Samimi	3	15
		Sevgi ve Saygıya Dayalı	1	5
	Toplam		20	100
	Medrese	Güçlü	13	65
		Mesafeli	4	20
		Sevgi ve Saygıya Dayalı	3	15
	Toplam		20	100

Tablo 4.7 incelendiğinde kurumdaki arkadaşları ve öğretmenleri ile olan iletişimlerine ilişkin öğrenci görüşlerinin ilahiyat fakültesi kurumu için üç kodlama altında toplandığı görülmektedir. Öğrenciler kurumdaki arkadaşları ve öğretmenleri ile ılımlı bir iletişim kurduklarını ifade etmişlerdir (f=16). Ayrıca bazı öğrenciler arkadaşları ve öğretmenleri ile samimi (f=3), sevgi ve saygıya dayalı (f=1) iletişim kurduklarını düşünmektedirler.

Yine Tablo 4.7’ye göre kurumdaki arkadaşları ve öğretmenleri ile olan iletişimlerine ilişkin öğrenci görüşlerinin medrese kurumu için üç kodlama altında toplandığı görülmektedir.

Araştırmaya katılan öğrencilerin büyük bir bölümü kurumdaki arkadaşları ve öğretmenleri ile güçlü iletişim kurdukları konusunda görüş bildirmişlerdir (f=13). Ayrıca medreselerde din eğitimi alan bazı öğrenciler ise kurumdaki arkadaşları ve öğretmenleri ile mesafeli (f=4), sevgi ve saygıya dayalı (f=3) iletişim kurduklarını belirtmişlerdir.

5. SONUÇ VE TARTIŞMA

Araştırma sonucunda öğrencilerin din eğitimine ilişkin görüşlerinin Allah'ı tanımak, ilahi mesaj, ahlaki kuralla, dini gereklilik, kurtuluş ve ruhu doyurmak şeklinde olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Öğrenciler din eğitimini en çok Allah'ı tanımak şeklinde ifade etmişlerdir. İlahiyat fakültesi öğrencilerinin ilahiyat fakültesi programına ilişkin algılarını ortaya çıkarmanın amaçlandığı Çinemre'nin (2019) çalışmasında ise katılımcıların oluşturduğu metaforların kategori dağılımına göre katılımcılar programın işlevsel ve yol gösterici olduğunu ifade etmiştir.

Araştırma sonucunda elde edilen bulgularına göre ilahiyat fakültesi öğrencilerinin, din eğitiminin sırasıyla küçük yaşta, ilkokul çağında, akıl çağında başlaması gerektiğini ifade ettikleri görülmüştür. Medresede din eğitimi alan öğrenciler tarafından en çok ifade edilen görüş din eğitiminin küçük yaşta başlaması gerektiği şeklindedir. Araştırmaya katılan bazı katılımcılar din eğitiminin ilkokul çağında başlaması gerektiğini, bazı katılımcılar ise bu eğitimin akıl çağında başlamasının uygun olduğunu vurgulamışlardır. Benzer olarak Akdemir'in (2016) gerçekleştirmiş olduğu "Siirt ilinde Medrese Olgusuna Sosyolojik Bir Yaklaşım" başlıklı yüksek lisans tezinde medrese öğrencilerinin büyük bir bölümünün ilkokul mezunu, ortaokul ve lise çağındaki öğrencilerden oluştuğu ifade edilmiştir. Aynı zamanda bu öğrencilerin aldıkları medrese eğitimi yanında yaygın eğitim yoluyla öğrenimlerine devam ettikleri belirtilmiştir.

İlahiyat fakültesi için öğrencilerinden eğitimi aldıkları kurumu tercih etme nedenlerin başında donanım gelmektedir. Başka bir ifadeyle öğrenciler din eğitiminde ilahiyat fakültesini en çok kurumun donanımından dolayı seçmektedir. Öğrencilerin din eğitimi için ilahiyat fakültesini diğer seçme nedenleri ise sırasıyla güvenilirlik, iyi eğitim, faydalı olması, hocaların verimli olması, konum, aile, puan şeklindedir. Öğrencilerin din eğitimi için ilahiyat fakültesini seçmelerinde puan faktörü en düşük etkiye sahiptir. Bu durumu destekler nitelikte olan Özenç'in (2014), çalışmasında İlahiyat fakültesi öğretim elemanlarının güncel ve teknolojik gelişmeleri

yakından takip etmesinin seydalara oranla öğrencinin ufkunu açmadadaha önde olmaları olumlu bir izlenim bırakan bir faktör olarak vurgulanmıştır.

Araştırma sonucuna göre medrese öğrencilerin çok detaylı bilgi almak için din eğitimini medreselerde almak istemektedir. Yine Akdemir'in (2016) gerçekleştirdiği araştırmada medrese öğrencilerinin dinin gereklerini yerine getirmek ve ilim öğrenmek gibi dini motivasyonlarla medresede eğitim almak istemelerinin ortaya çıkması, araştırmanın bu sonucu ile örtüşmektedir. Kaliteli hocalardan eğitim alma ve üst seviye dini bilgiler edinme faktörleri de öğrencilerin din eğitimi için medreseleri seçme nedenlerin başında gelmektedir. Hak yolu, kardeşlik ve samimiyet, konum faktörleri öğrencilerin din eğitimi için medreseleri seçmelerinde ifade ettikleri diğer etkenlerdir. Öğrencilerin din eğitimi için medreseleri seçmelerinde hocaları örnek alma ve şeyhe bağlılık faktörleri düşük etkiye sahiptir. Bu sonucun yanında Özenç'in (2014) çalışmasında medreselerde alınan eğitimin içeriğinde dini yönelimin olması, düğün, miras, cenaze gibi geleneksel durumlarda medreselerin rolleri durumlarının bireyleri medrese eğitimine teşvik ettiği ifade edilmiştir. Timurtaş'ın (2008) medrese eğitiminde içtenlik faktörünün bulunmasının bireyleri etkilediğini vurgulaması da araştırmanın sonucuyla etkisini ortaya koymaktadır. Bala'nın (2012) gerçekleştirdiği "Bir Eğitim Kurumu Olarak Şark Medreseleri" başlıklı yüksek lisans tezinde ise öğrencilerin genelinin ailelerinin yönlendirmeleriyle medrese eğitimine yöneldiği sonucu ortaya çıkmıştır. Ayrıca Akdemir'in (2016) çalışmasında medrese öğrencilerinin aile ve çevre baskısı ile değil, kendi istekleriyle medrese eğitimine yöneldikleri ortaya çıkan diğer bir sonuçtur.

İlahiyat Fakültesi için öğrencilerinden eğitimi aldıkları kurumda uygulanan öğretim yöntemlerinin başında staj ve uygulamalı öğretim yöntemi gelmektedir. Ayrıca İlahiyat fakültesinde din eğitimi sürecinde düz anlatım yöntemi de kullanılmaktadır. Ezber yöntemi ve iş birliğine dayalı öğretim yönteminin ifade edilen diğer yöntemlere göre daha az kullanıldığı katılımcılar tarafından ifade edilmiştir.

Medrese için öğrencilerden eğitimi aldıkları kurumda en çok uygulanan öğretim yönteminin klasik yöntem olduğunu belirtmişlerdir. Ayrıca medreselerde din eğitimi sürecinde uygulamaya dönük öğretim yöntemleri de kullanılmaktadır. Teorik eğitim ve Sokrates yönteminin ifade edilen diğer yöntemlere göre daha az kullanıldığı katılımcılar tarafından ifade edilmiştir. Bala'nın (2012) "Bir Eğitim Kurumu Olarak Şark Medreseleri" başlıklı yüksek lisans tezinde medreselerde uygulanan klasik yöntem ve tekniklerinin uygulandığının ortaya çıkması bu araştırmanın sonucu ile benzerlik göstermektedir. Ayrıca Bala'nın (2012) araştırmasında medreselerin birbirinden bağımsız hareket ettiği dolayısıyla medreseler arasında

müfredat, kurumsal yapı, dersler konusunda Seyda'ların bireysel seçimlerinden kaynaklanan farklılıkların olduğu ifade edilmiştir.

Yaşanan teknolojik gelişmelerin ilahiyat fakültesi kurumu için öğrencilerin din eğitimi aldıkları kurum üzerindeki etkisine yönelik en çok dile getirilen bilgiye ulaşım kolaylığı ifadesidir. Ayrıca bazı öğrenciler yaşanan teknolojik gelişmelerin din eğitimi üzerinde olumsuz bir etki bıraktığını ve teknolojik gelişmelerin din eğitimi üzerinde bir etkisi olmadığını ifade etmişlerdir.

Yaşanan teknolojik gelişmelerin medrese kurumu için öğrencilerin din eğitimi aldıkları kurum üzerindeki etkisine yönelik katılımcılar en çok bilgiye erişim kolaylığı ifadesini kullanmışlardır. Bazı katılımcılar bu süreçte teknolojinin nadir kullanıldığını düşünmektedir. Bazı katılımcılar ise yaşanan teknolojik gelişmelerin din eğitimi sürecine herhangi bir etki bırakmadığını dile getirmişlerdir. Bala'nın (2012) çalışmasında medrese öğrencilerinin günlerinin tamamına yakını medreselerde geçirmesi, güncel gelişmelerden haberdar olmamaları, herhangi bir gazete ya da dergi okumamaları durumlarının ortaya çıkması bu araştırmanın sonucu ile örtüşmemektedir. Ayrıca Akdemir (2016) tarafından gerçekleştirilen araştırmada medreselerin teknolojiyi benimsemelerine rağmen sosyal medya bileşenlerine ve kitle iletişim araçlarına mesafeli bir yaklaşım göstermelerinin ortaya çıkması bu konuda elde edilen diğer bir araştırma sonucudur.

Din eğitimi aldıkları kurumlardan hangisinin daha faydalı olduğuna ilişkin öğrenci görüşlerinde ilahiyat fakültesi kurumu için ilahiyat fakültesinin medreselere göre daha faydalı olduğu görüşü hâkimdir. Yayla ve diğerlerinin (2017) gerçekleştirmiş olduğu araştırmada medreselerin resmi bir kurum olmaması nedeniyle eğitim konusunda bazı eksikliklerinin bulunduğu vurgulanmıştır. Bu doğrultuda medreselere karşı geliştirilen önemli bir eleştiriler medreselerin çağın gerektirdiği bileşenlere sahip olmaması olarak ifade edilmiştir. (Çiçek, 2008). Bazı katılımcılar ise medreselerin din eğitiminde daha faydalı olduğunu düşünmektedir. Din eğitimi aldıkları kurumlardan hangisinin daha faydalı olduğuna ilişkin öğrenci görüşlerinde medrese kurumu için ise medreselerde verilen eğitimin daha faydalı olduğu düşünülmektedir. Benzer olarak Timurtaş (2008) da medreselerdeki eğitimin içtenlik faktörünün etkisiyle gerçekleştiğini ön plana çıkarmaktadır. Sezgin'e (2010) ise Müslümanların ilime ilim olduğu için değer vermesi nedeniyle eski çağlarda ilmin doğuda daha gelişmiş bir seviyede olduğunu ifade etmektedir. Ayrıca bazı katılımcılar ilahiyat fakültesinde alınan eğitimin daha faydalı olduğu yönünde görüş bildirmişlerdir.

İlahiyat fakültesi kurumu için öğrenciler kurumdaki arkadaşları ve öğretmenleri ile ılımlı bir iletişim kurduklarını ifade etmişlerdir. Ayrıca bazı öğrenciler arkadaşları ve öğretmenleri ile samimi, sevgi ve saygıya dayalı iletişim kurduklarını düşünmektedirler.

Medrese kurumu için öğrencilerin büyük bir bölümü kurumdaki arkadaşları ve öğretmenleri ile güçlü iletişim kurdukları konusunda görüş bildirmişlerdir. Ayrıca medreselerde din eğitimi alan bazı öğrenciler ise kurumdaki arkadaşları ve öğretmenleri ile mesafeli, sevgi ve saygıya dayalı iletişim kurduklarını belirtmişlerdir. Benzer olarak Bayram'ın (2017) çalışmasında medrese hocaları ile öğrenciler arasındaki ilişkilerin özgün bir yapıda olduğu, temizlik, güvenlik, sağlık ve yemek gibi çeşitli alanlarda iş birliği yapılmasının medrese-öğrenci arasında yakın bir bağ oluşturduğu sonucuna ulaşılmıştır.

6.ÖNERİLER

Bu çalışma eğitimcilerin doğudaki medreseleri ve batıdaki okulları incelemeleri eğitime ve eğitim programına yön verilmesi konusunda bir fikir oluşturulabilir.

Bu çalışma Anadolu'nun bir ilinde yapılmıştır. Farklı illerde benzer çalışmalar yapılabilir.

İlahiyat fakültesi öğrencileri ile medrese öğrencileri bir araya getirilerek bu konuda aralarında bilgi paylaşımı yapılabilir.

Bu araştırmada amacı İlahiyat fakültesi ve medrese öğrencilerinin din eğitimini karşılaştırmalı olarak ele alınmıştır. İlahiyat fakültesi ve medrese öğrencilerini konu alan farklı çalışmalar yapılabilir.

Bu çalışma, nitel araştırma yöntemlerinden etnografi kullanılarak yürütülmüştür. Farklı nitel araştırmalar yapılarak din eğitimi ele alınabilir.

7.KAYNAKÇA

- Abay, A.R.**, 1993.*Cumhuriyet Döneminde Türk Eğitim Sisteminin Sosyal Bütünleşmeye Etkileri*. İstanbul Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayınlanmamış Tez, İstanbul.
- Agafonoff, N.**, 2006. Adapting Ethnographic Research Methods to Ad Hoc Commercial Market Research, *Qualitative Market Research: An International Journal*, 9 (2), 115-125.
- Ahunbay, Z.** 1988: Mimar Sinan'ın Eğitim Yapıları, Medreseler, Darülmurralar, Mektepler, Mimarbaşı Koca Sinan Yaşadığı Çağ ve Eserleri 1, Vakıflar Genel Müdürlüğü, İstanbul, 239-309.
- Akdemir, M.H.**, 2016.*Siirt İlinde Medrese Olgusuna Sosyolojik Bir Yaklaşım*. Yüksek Lisans Tezi. Erciyes Üniversitesi. Sosyal Bilimler Enstitüsü. Kayseri.
- Aksoy, N. D., Arslantaş, A.** 2010. Ana Hatlarıyla Selçuklu'dan Cumhuriyet'e Eğitim-Öğretimde Kurumsal Değişim, *Fırat Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, Elazığ, C.20, S:1, s. 471-488
- Akyürek, S.**, 2012. İmam-hatip meslek dersi ile din kültürü ve ahlak bilgisi dersi öğretmenlerinin eğitim-öğretim yeterliklerine ilişkin algıları. *Değerler Eğitimi Dergisi*, 10, 7-47.
- Akyüz, Y.**, 2007. Türk Eğitim Tarihi, 11. bs., Ankara: Pegem Yayıncılık.
- Arpa, A.**, 2013. Şark Medreseleri Programında Kur'an Birikimi, *Bingöl Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, Bingöl, S:2, s. 99-123.
- Aydın, M. Ş.**,2017. Din eğitimi bilimi. Kayseri: Kimlik Yayınları.
- Ayhan, H.**, 1999. Türkiye'de Din Eğitimi. İstanbul: M.Ü. İlahiyat Fakültesi Vakfı Yayınları.
- Bala,S.**, 2012. Bir Eğitim Kurumu Olarak Şark Medreseleri. Yüksek Lisans Tezi. Dicle Üniversitesi. Sosyal Bilimler Enstitüsü. Diyarbakır
- Bardakoğlu, A.**, 2016.İslam Işığında Müslümanlığımızla Yüzleşme. Kuramer Yayınları. İstanbul
- Başgil, A. F.**, 1962. Din ve Laiklik, Sönmez Neşriyat, İstanbul.
- Batman, E.**, 2016. *Din Eğitimi Açısından Hikmet Kavramı* (Yayınlanmamış yüksek lisans tezi). Marmara Üniversitesi, İstanbul.

- Bayraktar, M. F.,**1999. Yaygın eğitimde din öğretimi. Cumhuriyetin 75. Yılında Türkiye’de Din Eğitimi ve Öğretimi, Türk Yurdu Yayınları. Ankara
- Bayram, K.,** 2017. Medrese geleneğinin günümüze yansımış kurumsal bir yapısı olarak Tillo medreseleri. *Siirt Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, 4(1), 143-172
- Bilgin B.,**2007. Eğitim bilimi ve din eğitimi. Ankara: Gün Yayınları.
- Bilgiz, M.,** 2007. Vicdan ve Kur’an’ın Anlamındaki Değeri. Beyan Yayınları. İstanbul.
- Binbaşoğlu, C.,** 1982. Eğitim Düşüncesi Tarihi, Binbaşoğlu Yayınevi, Ankara.
- Boellstorff, T., Nardi, B., Pearce, C., & Taylor, T. L.,** 2012. Ethnography and virtual worlds: A handbook of method. Princeton University Press.
- Bozkurt, N.,**2003 “Medrese”, TDV İslâm Ansiklopedisi, C.28, Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, Ankara.
- Can, B.,** 2009. *Fatih Döneminden Tanzimat’a Kadar Osmanlı Medreselerinde Arapça Öğretim.* (Yayınlanmamış Doktora Tezi), Gazi Üniversitesi Ankara
- Cebeci, S.,**2018. Din Hizmetlerinde Rehberlik ve İletişim. Ankara: Bilay Araştırma Yayınları.
- Cebeci, S.,** 2015.. Din Eğitimi Bilimi ve Türkiye’de Din Eğitimi. (3. Basım). Akçağ Yayınları.
- Ceylan, Y.,** 2017. Din Eğitiminde Felsefî Temellendirme Problemi ve Ortaya Çıkardığı Sorunlar Üzerine Bazı Değerlendirmeler Cilt:15, Sayı: 3. Manisa Celal Bayar Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi, 129-144.
- Çelik, A.,** 2004. Çocuk, oyun ve din eğitimi. *Atatürk Üniversitesi Kazım Karabekir Eğitim Fakültesi Dergisi*, (9).
- Çelik, A.,**2013. Din eğitimi tarihi. İstanbul: Arı Sanat Yayınları. 19 Çelik, V. (2005). Sınıf yönetimi (3. baskı). Ankara: Nobel Yayın Dağıtım
- Çinemre, S.,** 2019. İlahiyat Fakültesi son sınıf öğrencilerinin İlahiyat Fakültesi programına ilişkin algılarının metafor analizi yoluyla incelenmesi. *İlahiyat Tetkikleri Dergisi*, (2), 266-286.
- Dodurgalı, A.,** 1998. Ailede çocuğun din eğitimi. İstanbul: M. Ü. İlahiyat Fakültesi Vakfı.
- Doğan, R., Altaş, N., ve Yılmaz, R.,** 2005. Din Eğitimi Bilimi. C. Tosun içinde, Din Bilimleri 1 (174-198). Ankara: Ankara Üniversitesi Basımevi.
- Doğan,R.,** 2008. Avrupa Birliği Sürecinde Dinî Kurumlar ve Din Eğitimi: Almanya Modeli. *Ankara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* 49 (2008): 1-43

Doğan ve R. Ege (Ed.). 2012 Din eğitimi el kitabı içinde. Ankara

Doğan, S., 2016. Eğitim ve öğretimde teknolojinin doğru kullanımı ve 0-7 yaş çağındaki çocuklarda teknolojinin etkisi. *Yeni Türkiye*, 22(88), 722-730.

Furat, A, Z., 2003 “Eğitim-Mimarî İlişki Açısından Kuruluş Dönemi Osmanlı Medreseleri”, *İstanbul Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, S:8, s. 181-208.

Göçeri, Y., 2002. Dinî Eğitim ile Din Eğitimi Kavramları Üzerine Bir Analiz Denemesi . *Çukurova Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi (ÇÜİFD)* , 2 (1) , 49.

Gökalp, Z., 1973. Terbiyenin Sosyal ve Kültürel Temelleri. Mili Eğitim Basımevi. İstanbul

Gökalp, Z., 2010, Kültür ve Medeniyet Türkleşmek, İslamlaşmak, Muasırlaşmak, Yayına Hazırlayan Eyüp Tosun, 1. Baskı, Gençlik Kitabevi Yayınları, Konya

Gündüz, T., 1998. Türkiye'de Cumhuriyet Dönemi Din Eğitimi ve Öğretimi Kronolojisi. *Uludağ Üniversitesi İlahiyat Fakültesi*, (543-557).

Işıkdöğün, D., 2012 Güneydoğu Medreselerinde Eğitim-Öğretim Faaliyetleri: Mardin Örneği, *Ankara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, Ankara, S:53, s. 43-83

Johnson, B., & Christensen, L. 2004. Educational research: Quantitative, qualitative, and mixed approaches (2nd ed.). Needham Heights, MA: Allyn ve Bacon.

Karakök, T., 2013. Yüksek Öğretim Kurumu Olarak Osmanlı'da Medreseler: Bir Değerlendirme, *Bartın Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, Bartın, C.2, S:2, s. 208-238.

Kazıcı, Z., 2016. Osmanlı'da Eğitim-Öğretim, Kayıhan Yayınları, İstanbul.

Keskin, M., 2017. Doğu Medreseleri Ekseninde Eğitim-Öğretim Faaliyetleri: Gaziantep Örneği, *Siirt Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*. C.4, S:1, s. 61-82.

Keyifli, Ş. (2013). Eğitim ve Din Eğitimi, *Çukurova Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* 13 (2), 103-126.

Kılavuz, M. A., 2005. Kur'an Kurslarında Yetişkin Din Eğitimi. Düşünce Kitabevi.Bursa

Kızılabdullah, Y., ve Yürük, T., 2015. Din Eğitimi ve Öğretimin Temelleri. M. Köylü, ve N. Altaş içinde, *Din Eğitimi* (81-103). İstanbul: Ensar Neşriyat.

Köylü, M., 2004 Çocukluk Dönemi Dini İnanç Gelişimi ve Din Eğitimi. *Ankara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* 45: 37-54

- Küçük, A.**, 1981. Temel Eğitimde Din Eğitimi, Aydınlar Ocağı, Milli Eğitim ve Din Eğitimi İlmi Seminer Tebliğleri, İstanbul
- Kütükoğlu, M.**, (1977, 1869'da Faal Olan İstanbul Medreseleri, Edebiyat Fakültesi Yayınları. İstanbul
- Marshall, C. And Rossman, B.** 1989. Gretchen, Designing, *Qualitative Reseach*, Sage Publications, California, , s.79.
- Mengüşoğlu, T.**, 1988. İnsan Felsefesi. İstanbul
- Moerman, M. & Sacks, H.**, 1988. On “understanding” in the analysis of natural conversation. M. Moreman (Yay. Haz.). Talking Culture: Ethnography and Conversation Analysis içinde (s. 180-186). Philadelphia: University of Pennsylvania Press.
- Ocak, A. Y.**, 2003. Türkler, Türkiye ve İslam, İstanbul: İletişim Yayınları.
- Öcal, M.**, 2008, Türkiye’de Din Eğitimi Tarihi Literatürü, *Türkiye Araştırmaları Literatür Dergisi*, C. 6, Sayı 12
- Özdemir, M. Ç.**, 1990. Fetih Medreseleri. *Türk Yurdu Dergisi*. (X) 33. İstanbul.
- Özenç, A.**, 2014. Dinî statü sahibi medrese seydalarının ve ilahiyat fakültesi öğretim elemanlarının birbirlerine bakışı (Diyarbakır örneği). *Journal of International Management and Social Researches Uluslararası Yönetim ve Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 1-10.
- Öztürk, M.**, 1981 Din Eğitimi ve Çocuk Ruh Sağlığı, Türkiye I. Din Eğitimi Semineri, Gelişim Matbaası, Ankara, 1981
- Sandelowski, M.** 1986. The problem of rigor in qualitative research. *Advances in Nursing Science*, 8(3), 27–37.
- Sarı, E.** 2015. Teknik bilimler meslek yüksekokulu öğrencilerinin fizik dersi hakkındaki düşünceleri ve onları olumsuz etkileyen faktörlerin değerlendirilmesi" Fizik dersine göre başarısızlık Öğrenci Görüşleri, *Eğitim ve Öğretim Araştırmaları Dergisi*, cilt 4, s. 3, Antalya, 2015, s. 206
- Subaşı, N.**, 2014. Din Sosyolojisi, İstanbul: dem yayınları.
- Selçuk, M.** 2000. Din eğitimi özgürleştiren bir süreç olabilir mi? Din Öğretiminde Yeni Yaklaşımlar içinde (ss.207-225). Ankara: MEB.
- Suzan, Y.**, 2012. “Medreselerde Arapça Öğretimi”, Medrese ve İlahiyat Kavşağında İslâmî İlimler (Uluslararası Sempozyumu), Bingöl, 29 Haziran – 1 Temmuz 2012, s. 599- 614.

- Şanal, M.**,2003.Osmanlı Devleti’nde Medreselere Ders Programları, Öğretim Metodu, Ölçme ve Değerlendirme, Öğretimde İhtisaslaşma Bakımından Genel Bir Bakış . *Erciyes Üniversitesi SosyalBilimlerEnstitüsüDergisi*,1(14),149-168.
- Şimşek, E.**, 2004. Çocukluk Dönemi Dini Gelişim Özellikleri ve Din Eğitimi. *Dinbilimleri Akademik Araştırma Dergisi* 4 / 4 (Ağustos 2004): 207-220 .
- Tosun, C.**, 2005, Din Eğitimi Bilimine Giriş, 3. Baskı, Pegem A Yayınları. Ankara.
- Timurtaş, A.**, 2008. Botan Müderrislerinin Piri Molla Muhammed Zıvıngi. İstanbul: Kent Yayınları
- Uysal, V.**, 1996, Din Psikolojisi Açısından Dini Tutum Davranış ve Şahsiyet Özellikleri, Marmara Üni. İlahiyat Fak. Vakfı Yay.: İstanbul.
- Uğurlu, N.**,2015.*Din Eğitimi Perspektifinde Kant’ın Eğitim Görüşü*. Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Harran Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Şanlıurfa.
- Ürek, İ.**, 2020.*Günümüz Bitlis Medreselerinde Mantık Eğitimi (Norşin Medreseleri Örneği)*. Yüksek Lisans Tezi. Dicle Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü. Diyarbakır.
- Yaren, M. T.**, 1982. *İslâm Kültüründe Mantık Çalışmalarına Karşı Fikirler*, (Yayımlanmamış Doktora Tezi), Ankara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi, Ankara
- Yavuz, K.**, 1988. Günümüzde Din Psikolojisi. *Atatürk Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* Sayı 8
- Yayla, A. , Kazancı, E. , Alav, Ö. , Demir, M. Ş. & Usta, M. E.**, 2017. Medreselerde Eğitimsel Bir Geçmişi Olan Kişilerin Medrese Eğitimine İlişkin Görüşleri . *Mustafa Kemal Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi* , 14 (39) , 486-503.
- Yıldırım, A. ve Şimşek, H.**, 2016. Sosyal Bilimlerde Nitel Araştırma Yöntemleri (Genişletilmiş 10.Baskı). Seçkin Yayıncılık. Ankara
- Yıldız, K., ve Tuğrul, Y.**, 2017. Din Eğitimi ve Öğretimin Temelleri. N. Altaş ve M. Köylü içinde, Din Eğitimi. İstanbul: Ensar Neşriyat
- Yılmaz, H.**, 2007. Kırgızistan’da Misyonerlik ve Din Eğitimi. *Cumhuriyet Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, 11(1), 91-128.
- Yiğit, M. F.**, 2014). *Çok kültürlü toplumlarda değer yargıları, vatandaşlık ve demokrasi eğitimi: Türkiye örneği* (Doctoral dissertation, Necmettin Erbakan University (Turkey)).